

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

PRAVNI FAKULTET

Dominik Žugaj

**Elektronički nadzor i mjera istražnog zatvora u
domu – budućnost osiguranja prisutnosti
okrivljenika u kaznenom postupku**

Zagreb, 2018.

Ovaj rad izrađen je na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod stručnim vodstvom doc.dr.sc. Marina Bonačića i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2017./2018.

SADRŽAJ:

<i>I. Uvod</i>	1
<i>II. Istražni zatvor u domu i elektronički nadzor</i>	3
2.1. Povijest i tipovi.....	3
2.2. Komparativni pregled.....	4
2.2.1. Elektronički nadzor u SAD-u, Australiji i Novom Zelandu.....	5
2.2.2. Elektronički nadzor u Europi.....	6
2.2.3. Preporuka Odbora ministara Vijeća Europe.....	7
2.3. Istražni zatvor u domu u usporedbi s drugim mjerama osiguranja prisutnosti okrivljenika.....	10
2.3.1. Troškovi istražnog zatvora i smanjenje broja zatvorenika	10
2.3.2. Ostale prednosti istražnog zatvora u domu u odnosu na istražni zatvor.....	13
2.3.3. Usporedba istražnog zatvora u domu i jamstva	14
2.4. Etička i pravna pitanja primjene elektroničkog nadzora	17
2.4.1. Privatnost	17
2.4.2. Zaštita osobnih podataka	19
2.4.3. Ostala pitanja vezana uz primjenu elektroničkog nadzora	20
2.4.4. Problem širenja mreže	21
2.4.5. Utjecaj elektroničkog nadzora na nadziranu osobu i s njom povezane osobe	22
2.5. Karakteristike osoba koje su pogodne za primjenu elektroničkog nadzora u mjeri istražnog zatvora u domu	24
<i>III. Istražni zatvor u domu u Republici Hrvatskoj</i>	28
3.1. Zakonodavni okvir	28
3.1.1. Zakon o kaznenom postupku	29
3.1.2. Provedbeni akti.....	32
3.2. Stanje istražnog zatvora u domu u RH	34
3.2.1. Pilot projekt Ministarstva	35
3.2.2. Sudska praksa	37
3.3. Budućnost elektroničkog nadzora u Hrvatskoj i potencijalna rješenja.....	39
<i>IV. Zaključak</i>	41
<i>V. Zahvale</i>	44
<i>VI. Popis literature</i>	45
<i>VII. Sažetak</i>	53
<i>VIII. Summary</i>	54

I. Uvod

Već od samih početaka države i organiziranja ljudi u državne organizacije postoji potreba za kažnjavanjem pojedinca koji krši neki moralni, a u daljnjem razvoju i pravni zakon zajednice. Uz pitanje kazne, s razvojem čovječanstva i ljudskih prava, ali i zbog efikasnosti kaznenog postupka, sve se više javljalo pitanje osiguranja prisutnosti okrivljenika u postupku. Jedno od najstarijih, a ujedno i najefikasnijih rješenja je bilo pritvoriti, odnosno zatvoriti okrivljenika. Taj se institut mijenjao s različitim društvenim kretanjima, no tek se krajem 19-og. i početkom 20-og. stoljeća može govoriti o počecima humanijeg postupanja s okrivljenicima i moderniziranja instituta pritvaranja u svrhu istrage.¹ Razvoj prava okrivljenika i općenito ljudskih prava se nakon dva svjetska rata događao velikom brzinom, a o tom razvoju svjedoče brojni međunarodni i drugi akti.² U njima se javljaju neki od temelja današnjeg kaznenog postupka: pravo na pravično suđenje, zabrana mučenja i drugog nečovječnog postupanja, pravo na javnost suđenja te pretpostavka nedužnosti.

Upravo je taj trend humanizacije i razvijanja ljudskih prava doveo i do pitanja kako provesti pravični postupak i poštovati pretpostavku nedužnosti, a da se ne izgubi efikasnost postupka. Tu se uz povijesna rješenja jamstva, pritvora i istražnog zatvora javljaju i alternativna rješenja koja teže što većoj zaštiti ljudskih prava uz zadržavanje efikasnosti koje ima tradicionalno zatvaranje u istražnim zatvorima. Jedna od tih alternativnih sankcija ili mjera je i istražni zatvor u domu³. Iako se ta ideja javljala i ranije, ona je najviše povezana s velikim razvojem tehnologije u 20. stoljeću te mogućnošću praćenja, odnosno nadziranja osobe bez neposrednog prisustva vlasti. U svijetu je 2008. godine bilo više od 2 milijuna i 250 tisuća osoba u nekoj vrsti istražnog zatvora⁴ te barem jedna trećina od te brojke nije osuđena.

¹ I prije toga su se donosili dokumenti koji štite prava okrivljenika, kao jedan od najznačajnijih donesen je *Habeas Corpus Act* iz 1679. godine.

² Prije svega Opća povelja Ujedinjenih Naroda o pravima čovjeka iz 1948. godine i kasniji Pakt o građanskim i političkim slobodama iz 1966. godine (Službeni list SFRJ br. 7/1971) te Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. godine (Narodne novine, Međunarodni ugovor, 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10; u daljnjem tekstu: Konvencija).

³ U stranoj terminologiji se koriste nazivi: *House arrest / Home confinement* – je oblik intenzivnog nadzora nad provedbom zakona karakteriziran ograničenošću okrivljenika na kretanje samo u svojem domu sa dozvolom odlaska na unaprijed izričito određene događaje. v. Hurwitz, N., J., *House Arrest: A critical analysis of an intermediate-level penal sanction*, dostupno na: https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.hr/&httpsredir=1&article=3954&context=penn_law_review (26.4.2018.)

⁴ Walmsley, R., *World pre-trial/remand imprisonment list*, *London International Centre for Prison Studies*, 2008., str. 1.

U Hrvatskoj je malo manje od petine ukupne zatvorske populacije u istražnom zatvoru⁵. To je relativno velik broj koji se pokušava smanjiti na razne načine. Ovaj rad će se prvenstveno baviti istražnim zatvorom u domu, odnosno novim tehnologijama u njegovoj primjeni kao potencijalnim rješenjem tog problema te će se prikazati zašto je ta mjera najprikladnija u odnosu na izbor drugih mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika i zašto bi trebala imati široku primjenu, posebno u Hrvatskoj.

Prikazat će se razvoj, tipovi, potencijalne i dokazane prednosti i nedostaci s osvrtom i na dio komparativnog prava. Također, prikazat će se aktualno stanje u Republici Hrvatskoj, stanje istražnog zatvora u domu u Hrvatskoj i istražiti će se postojeće stanje i relevantna sudska praksa u određivanju mjere istražnog zatvora u domu, posebno kroz praksu Vrhovnog suda Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Vrhovni sud) i praksu Ustavnog suda Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Ustavni sud) te će se na temelju tog istraživanja ponuditi kritika postojećeg uređenja i moguća rješenja. Istražni zatvor u domu je u zadnjih dva desetljeća doživio veliku ekspanziju te je u raznim oblicima korišten u velikom dijelu svijeta. Razlog njegove raširene primjene je u tome što smanjuje broj zatvorske populacije, a uz to je dokazano jeftiniji od zatvorskog sustava. U radu će se prikazati u kojoj mjeri to uspijeva, kao i brojna druga pitanja vezana uz istražni zatvor u domu. Puno će biti riječi i o elektroničkom nadzoru⁶, koji se danas neizostavno veže uz istražni zatvor u domu i razlog je njegove sve šire primjene. Cilj rada je dati što cjelovitiju sliku istražnog zatvora u domu, svih pravnih i drugih pitanja koje se javljaju uz njegovu primjenu, dokazati vrijednost njegove primjene, posebice uz primjenu elektroničkog nadzora i to naposljetku primijeniti na stanje i mogućnosti u Republici Hrvatskoj. Već spomenuti rast tehnologije i humanizacije neizbježno dovodi i do ovakvih rješenja, kojima je cilj pronaći što povoljnije načine za osiguravanje prisutnosti okrivljenika kako bi se proveo pravičan postupak, u njegovoj nazočnosti uz što veću zaštitu njegovih prava. Također, treba napomenuti da se elektronički nadzor koristi i u sustavu izvršavanja kazne, prvenstveno u sustavu probacije⁷, stoga iako je tema ovog rada istražni zatvor u domu, bit će nekih dodirnih točaka i s probacijom, prvenstveno zbog tehnologije elektroničkog nadzora i samog utjecaja elektroničkog nadzora na ljude.

⁵ *Ibid.*, str. 5.

⁶ “*Electronic monitoring*” (*EM*) je opći pojam koji se referira na oblike nadzora s kojim se nadzire lokacija, kretanje i specifična ponašanja osoba u okviru kaznenog postupka – definicija Preporuke 2014(4) Odbora ministara Vijeća Europe.

⁷ Probacija je uvjetovana i nadzirana sloboda počinitelja kaznenog djela tijekom koje službenici probacije provode nadzor i stručnim postupcima utječu na rizične čimbenike kod počinitelja kaznenog djela s ciljem resocijalizacije i reintegracije počinitelja u zajednicu – definicija Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) <https://pravosudje.gov.hr/probacija-6151/6151> (26.4.2018.)

II. Istražni zatvor u domu i elektronički nadzor

2.1. Povijest i tipovi

Prvi zakonodavni okvir istražnog zatvora u domu na svjetskoj razini javlja se u SAD-u 1980-ih godina. Predsjednik Reagan je 1982. godine potpisao Savezni zakon o uslugama prije suđenja (*Federal Pretrial Services Act*) kojim je omogućena primjena kućnog zatvora⁸ u SAD-u.⁹ Nadzor je bio predviđen i u zakonu Kongresa, Zakonu o brzom suđenju (*Speedy Trial Act-u*) iz 1974. godine¹⁰, međutim tada primjena kućnog zatvora u SAD-u još nije zaživjela. Prvi eksperiment pomoću elektroničkog nadzora bio je započet 1983. godine u New Mexico, Albuquerque, no prvi kontinuirani program odvijao se u Palm Beachu, na Floridi od 1984. godine.¹¹ U novom sustavu elektroničkog nadzora 1986. godine bilo je 96 osoba, a iduće godine već oko 2300 u preko 10 saveznih država.¹² Također, 1986. godine pokrenut je i program puštanja na slobodu uz nadzor (*Curfew parole program*)¹³ kojim se pomoću nadzora puštalo na uvjetnu slobodu. Sami počeci tehnologije koja bi uopće omogućila donošenje ovih akata i pokretanje sustava datira u 1960-te godine, točnije 1964. godinu kada je upotrebljen elektronički teleometrijski sistem koji je koristio radio signale kako bi odredio poziciju nekog objekta.¹⁴ Tehnologiju je kasnije usavršio Ralph Schwitzgebel.¹⁵ To su svojevremeno bili revolucionarni sustavi, no danas je ta tehnologija zastarjela.

Oko 1987. godine su postojala dva glavna tipa elektroničkog nadzora: aktivni i pasivni. Da bi uopće mogao sudjelovati u programu nadzora, subjekt je morao imati svoju privatnu telefonsku liniju bez telefonske sekretarice.¹⁶ U pasivnoj inačici centralni kompjuter bi periodično zvao subjekta da se identificira i kaže potrebne kodove. Naprotiv, u aktivnoj, puno bližoj današnjoj verziji, subjekt je imao narukvicu koja je odašiljala signale na njegov kućni telefon te ako bi se udaljio više od 30 metara obavijestila bi središnje računalo i

⁸ Kućni zatvor se koristi kao termin gdje se taj institut koristi i u fazi kaznenog postupka i izvršenja kazne, u RH je inicijalno taj termin predložen umjesto istražnog zatvora u domu, *eng. House arrest*.

⁹ Byrne, F., Stowell, J., Impact of the Federal Services Act of 1982. on the Release, Supervision, and Detention of pretrial defendants, *University of Massachusetts*, vol. 71, br. 2, Lowell, 2007., str. 31.

¹⁰ *Ibid.* str. 1.

¹¹ Lilly, J. R., Ball, R. A., The Pride Inc., program: An evaluation of 5 years of electronic monitoring, *Federal Probation*, vol. 56, br. 4., 1992.

¹² *Ibid.* str. 1.

¹³ Gowen, D., Overview of the Federal Home Confinement Program 1988-1996., *Federal Probation*, vol. 64, br. 2, 2000., str. 1-19.

¹⁴ An analysis of home confinement as a sanction, Rackmill, S. J., *Federal Probation*, vol. 58, br. 1, 1994., str. 4.

¹⁵ *Ibid.* str. 4.

¹⁶ *Ibid.* str. 1.

alarmirala agente da odu na njegovu kućnu adresu i provjere stanje. Dakako, pasivna verzija bila je daleko jeftinija dok je aktivna verzija bila efikasnija.¹⁷ Aktivna verzija bi poslala alarm za sljedeće događaje: ako bi subjekt napustio rezidenciju, ako zakasni ili neovlašteno produži slobodno vrijeme te kod kvara elektronike, uređaja ili sličnih tehničkih kvarova. Treba spomenuti i mogućnost istražnog zatvora bez primjene nadzorne tehnologije, uz povećan broj poziva i najavljenih ili nenajavljenih dolazaka osoblja. Podrazumijeva se da je takav pristup manje efikasan i oduzima više vremena, no on se ponekad koristi kad osoba ima posebne potrebe ili kad ima neki blagi oblik istražnog zatvora u domu.¹⁸ Danas pretežito prevladava aktivna verzija, no u malo izmijenjenom obliku, odnosno sve više i više prevladava aktivno praćenje uz pomoć *GPS*-a.¹⁹ Taj sustav omogućava konstantno praćenje i najveću preciznost. Razvijene su i mnoge inačice i poboljšanja elektroničkog nadzora, tako su npr. Švedska i Nizozemska pilotirale mjerenje alkohola na daljinu pomoću daha, dok su Škotska i Engleska to isto probale s transdermalnom tehnologijom.²⁰ Također, Nizozemska i Belgija su probale implementirati i tehnologiju prepoznavanja glasa.²¹ To su primjeri popratnih mjera i usavršavanja, odnosno napretka tehnologije kako bi primjena postala što efikasnija. Uz to, treba spomenuti da se uz primjenu kućnog zatvora mogu izreći razne dodatne mjere, odnosno okrivljeniku može biti dopušteno ići na posao, imati određeno slobodno vrijeme ili druge pogodnosti, ali isto tako može biti striktno ograničeno samo na najnužnije izlaske. Svakako je vidljivo, a i za očekivati, da tehnologija napreduje te tako i rješenja za elektronički nadzor postaju sve diskretnija i bolja.

2.2. Komparativni pregled

Osim osnovnih tipova postoje razni pravni sustavi koji imaju različite varijacije u reguliranju elektroničkog nadzora i istražnog zatvora u domu, a za svrhu ovog rada bit će prikazani podaci iz Australije i Novog Zelanda, Europe i SAD-a. Također, bit će prikazana preporuka Vijeća Europe, koja iako neobvezujuća daje jasne smjernice za upotrebu elektroničkog nadzora.

¹⁷ Lilly, J. R., Ball, R. A., *op.cit.* u bilj. 11., str. 2.

¹⁸ Gowen, D., *op. cit.* u bilj. 13., st. 4.

¹⁹ *Global positioning system.*

²⁰ Nellis, M., Understanding the electroning monitoring of offenders in Europe: expansion, regulation and prospects, *Crime Law and Social Change*, vol. 62, br. 4, str. 494.

²¹ *Ibid.* str. 494.

2.2.1. Elektronički nadzor u SAD-u, Australiji i Novom Zelandu

U SAD-u cijeli sustav izvršavanja kazne, ali i osiguravanja okrivljenika, nije u državnom vlasništvu, nego postoji i privatni sektor koji drži neke zatvore, kao i sustav elektroničkog nadzora. Jedan od glavnih razloga zašto se baš u SAD-u pojavio prvi sustav elektroničkog nadzora je rapidan porast broja zatvorenika. Od lipnja 2010. godine do lipnja 2011. godine broj osoba koje su zbog bile kojeg razloga bio u zatvoru, kreće se oko 11.8 milijuna, dok se prosjek od oko 736 tisuća odnosi na prosječan broj osoba koje se svaki dan nalaze u zatvoru.²² Također, njihov broj zatvorenika u istražnom zatvoru na sto tisuća stanovnika je u samom svjetskom vrhu, odnosno preko sto pedeset ljudi se nalazi u istražnom zatvoru na sto tisuća stanovnika.²³ Nagli rast zatvorenika koji se dogodio usporedno s razvojem tehnologije potrebne za primjenu elektroničkog nadzora doveo je do velike ekspanzije te tehnologije u SAD-u. Treba spomenuti da su se u SAD-u pojavile i druge alternativne mjere osiguranja prisutnosti, kao što su: tzv. *third-party custody*, gdje je okrivljeni pod nadzorom treće osobe koja se brine oko nadzora i prijave eventualnih daljnjih kršenja zakona; zatim tzv. *halfway house placement*, gdje je osoba u istražnom zatvoru u državnoj instituciji međutim ima pravo odlaska na posao i neke druge aktivnosti; periodični pritvor u kojem se okrivljeniku naizmjenice daju periodi u kojima je slobodan i periodi pritvora; liječenje ovisnosti se može odrediti onim osobama koje se bore s ovisnošću i kojima se sudi za djelo povezano s tim; te naposljetku može se odrediti mjera liječenja psihičke bolesti u kojem okrivljenik dobiva psihijatrijsku ili psihološku pomoć za dobrobit svojeg mentalnog i emocionalnog zdravlja.²⁴ SAD je kao pionir u području elektroničkog nadzora prvi započeo i s različitim istraživanjima kojima je bio cilj otkriti sve prednosti i nedostatke elektroničkog nadzora te su upravo njegovi pilot programi omogućili i primjenu i razvoj elektroničkog nadzora.

Australija kao i nekolicina drugih zemalja ima problem prenapučenih zatvora. Podaci govore da je od 1980-ih godina stopa zatvorenika porasla za otprilike 90%, odnosno na 184

²² Struve, T. C., The conditions of pretrial detention, *University of Pennsylvania Law Review*, vol. 161, br. 4, 2013., str. 1054.

²³ *Ibid.*, str. 1055.

²⁴ VanNostrand, M., Keebler, G., Pretrial Risk Assessment in the Federal Court, 2009., str. 5., dostupno na - [https://www.pretrial.org/download/risk-assessment/Pretrial%20Risk%20Assessment%20in%20the%20Federal%20Court%20Final%20Report%20\(2009\).pdf](https://www.pretrial.org/download/risk-assessment/Pretrial%20Risk%20Assessment%20in%20the%20Federal%20Court%20Final%20Report%20(2009).pdf) (26.4.2018.)

zatvorenika na 100000 stanovnika.²⁵ Istraživanje u gradu Victoriji je pokazalo da se stopa kriminaliteta smanjuje, potreba za zatvorskim kapacitetima povećava i da je samo u tom gradu 2015. godine uloženo oko 285 milijuna dolara u proširenje zatvorskih kapaciteta. Na temelju tih podataka se i oni sve više okreću alternativnima, kako u kaznenom postupku, tako i u stadiju izvršavanja kazne.²⁶ U Australiji se elektronički nadzor koristi u svrhu istražnog zatvora u domu, kao glavna sankcija, ali i kao sporedna sankcija te u svrhu skrbničkog praćenja (*Custodial monitoring*). Cilj je iskoristiti sve glavne prednosti elektroničkog nadzora, poput smanjivanja zatvorske populacije, uštede, ali i humanijeg postupanja s okrivljenicima, ali i onima koji su osuđeni za kazneno djelo. U Novom Zelandu se usvajanjem Zakona o javnoj sigurnosti (*Public Safety Act*) 2014. godine počeo provoditi preventivni pritvor kojim se želi *ex ante* spriječiti, posebice recidivizam, kod osoba osuđenih za seksualna i nasilna kaznena djela.²⁷ To je nova verzija korištenja elektroničkog nadzora kojeg su se skeptici i pribojavali, za nadziranje osoba koje trenutno nisu u nikakvom kaznenom postupku ili sustavu izvršenja kazne. Postoje određeni uvjeti koje osoba mora zadovoljiti da bi dobila tu dodatnu sankciju – razgovor sa psihologom za izradu profila, koji mora zadovoljavati određene psihološke markere te psiholog mora utvrditi sklonost za ponavljanje kaznenog djela.²⁸ Elektronički nadzor kako je prikazano u ovom primjeru može se koristiti i u svrhu zaštite javne sigurnosti naspram zaštite privatnosti i ljudskih prava općenito. Takva primjena elektroničkog nadzora je problematična iz više aspekata, a njezina učinkovitost još nije utvrđena.

2.2.2. Elektronički nadzor u Europi

Prema podacima iz 2010. godine elektronički nadzor nije korišten u Armeniji, Azerbajdžanu, Bosni i Hercegovini, Grčkoj, Hrvatskoj, Irskoj, Latviji, Malti, Moldovi, Monaku, San Marinu, Sloveniji i Turskoj.²⁹ Najzastupljenija vrsta elektroničkog nadzora je i

²⁵ Kornhauser, R., Laster, K., Punitiveness in Australia: electronic monitoring vs. the prison, 2014. str. 2., dostupno na: <https://slideheaven.com/punitiveness-in-australia-electronic-monitoring-vs-the-prison.html> (26.4.2018.)

²⁶ *Ibid.* str. 6.

²⁷ Gray, A., Preventive detention in New Zealand: A critical comparative analysis, *New Zealand Universities Law Review*, vol. 26, br. 3, 2015., str.1.

²⁸ *Ibid.* str. 3.

²⁹ Nellis, M., *op.cit.* u bilj. 20., str. 490. – statistika iz 2010.

dalje preko radijske frekvencije, ali sve više i više se koristi *GPS*. Engleska, Wales, Švedska i Nizozemska su početkom 90-ih prve pokazale zanimanje za primjenu elektroničkog nadzora. Engleska i Wales imaju privatiziran elektronički nadzor, po uzoru na SAD, za razliku od velike većine drugih europskih zemalja. Također, te dvije zemlje su dugo vremena bile vodeće u primjeni elektroničkog nadzora, gdje su pod policijskom kontrolom (*Curfew-scheme-om*) imali i po 15000 ljudi pod nadzorom u danu.³⁰ Neke procjene govore da bi se moglo doći i do brojke od 75000 ljudi u 2020. godini.³¹

Treba napomenuti i da, uz sve dvojbene i nedvojbene prednosti elektroničkog nadzora, koje će se kasnije izložiti, u Engleskoj i Walesu treba uzeti u obzir i privatni interes kompanija, kojima je uvijek u interesu što veća primjena i profit. Švedska i Nizozemska su se s druge strane odlučile za nacionalizirani program elektroničkog nadzora, popraćenog, bar u sferi kazne s dodatnim rehabilitacijskim mjerama. Sličan je smjer slijedila i Švicarska. Kao prva u Europi, Irska je primijenila sličan sustav po uzoru na Novi Zeland. U Norveškoj je sustav nadzora uveden kao zamjena za kazne zatvora ispod tri mjeseca.³² Španjolski sustav poznaje tri tripa istražnih zatvora: redoviti, samicu te istražni zatvor s ograničenom slobodom, koji se provodi u domu okrivljenika.³³ Iz pregleda ovih država možemo vidjeti da u Europi postoji niz razlika u provođenju elektroničkog nadzora, ali da također velika većina država koristi neku vrstu elektroničkog nadzora te konstantnim nadogradnjama pokušavaju izvući najviše iz tog sustava. Treba istaknuti i da u Europi postoji međunarodna organizacija koja se bavi promicanjem i edukacijom za uporabu probacije, istražnog zatvora te primjene elektroničkog nadzora.³⁴

2.2.3. Preporuka Odbora ministara Vijeća Europe

Vijeće Europe 2014. godine donijelo je preporuku o elektroničkom nadzoru koja se tiče i stadija kaznenog postupka i stadija izvršavanja kazne.³⁵ Iako preporuke spadaju u

³⁰ Nellis, M., *Electroning monitoring and penal reform: Constructive resistance in the age of „coercive connectedness“*, *British Journal of Community Justice*, vol. 14, br. 1, str. 114.

³¹ *Ibid.* str. 116.

³² Nellis, M., *op.cit.* u bilj. 20., str. 497.

³³ Diez-Ripolles, J. L., Guerra-Perez, C., *Pre-trial detention in Spain*, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* vol. 18, br. 4, str. 376.

³⁴ *CEP – Confederation of European probation.*

³⁵ Recommendation CM/Rec(2014)4 of the Committee of Ministers to member States on electronic monitoring, dostupno na - [http://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+\(2014\)+4+on+electronic+monitoring.pdf/c9756d5b-be0e-4c72-b085-745c9199bef4](http://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+(2014)+4+on+electronic+monitoring.pdf/c9756d5b-be0e-4c72-b085-745c9199bef4), (u daljnjem tekstu: *Preporuka*) (26.4.2018.).

skupinu neobvezujućih³⁶ dokumenata, imaju značaj i prije svega pokazuju da se i Vijeće Europe bavi pitanjem elektroničkog nadzora i da su svjesni njegove primjene. Preporuka je podijeljena na: uvod, definicije, objašnjenje djelokruga, osnovne principe, uvjete ispunjena u raznim stadijima kaznenog postupka, etička pitanja, zaštitu podataka, osoblje i posljednje poglavlje o istraživanjima i procjenama. U samom uvodu se spominje da elektronički nadzor može pomoći u smanjenju korištenja zatvorskih ustanova, uz primjenu nadzora te samim time pomoći u smanjenju prenatrpanosti zatvora i boljem poštivanju ljudskih prava u istima.³⁷ Preporuka sadrži i svoju definiciju elektroničkog nadzora: to je opći pojam koji se koristi za forme nadzora kojima se nadzire lokacija, kretanje i specifično ponašanje osoba u sklopu kaznenog postupka. Trenutne metode elektroničkog nadzora koriste radio valove, biometriku i satelitsko praćenje. Obično se sastoje od uređaja koji se stavlja na osobu i u pravilu se nadzor izvršava na daljinu.³⁸

Također, navodi se i potreba reguliranja elektroničkog nadzora, ponajviše u svrhu zaštite ljudskih prava i prava privatnosti, kako samih osoba u kaznenom postupku, tako i osoba koje bi isto tako bile zahvaćene nadzorom.³⁹ Cilj Preporuke je da se odrede temeljna pravila, ponajviše u vezi etičkih pitanja i profesionalnih standarda osoblja, u svrhu postizanja pravedne, razmjerne i efikasne uporabe različitih sustava elektroničkog nadzora.⁴⁰ Jedan od glavnih principa upotrebe je da načelo zakonitosti, tip, dužina i modaliteti moraju biti propisani u zakonu. Isto tako odluke o provođenju nadzora mora donijeti sud ili te odluke moraju biti podložne provjeri suda.⁴¹ Proklamirano je i načelo razmjernosti, kako u određivanju, tako i u kontroli i izvršenju nadzora, uz izričitu zabranu diskriminacije na bilo kojoj osnovi te da je potrebno uvažavati prava i interese obitelji i trećih koji su pogođeni nadzorom.⁴² Elektronički nadzor se može koristiti i kao zasebna mjera no preporučuje se korištenje u kombinaciji s drugim mjerama. Što se tiče privatnog sektora, tamo gdje je on uključen u provedbu mjera ili kazne, odgovornost za etično postupanje i profesionalne standarde ostaje na državi. Uz to svi podaci gdje je privatni sektor uključen u postupak

³⁶ „Meko pravo“ se referira na pravo koje niti strogo obvezuje niti nije bez ikakvog značaja. U kontekstu međunarodnog prava meko pravo se referira na smjernice, političke deklaracije ili kodekse ponašanja koji postaju standardi ponašanja. Ipak, nisu pravno obvezujući. - <https://definitions.uslegal.com/s/soft-law/> (26.4.2018.).

³⁷ Preporuka, *op.cit.* u bilj. 35., str. 1.

³⁸ *Ibid.*, str. 5.

³⁹ *Ibid.*, str. 1.

⁴⁰ *Ibid.*, str. 2.

⁴¹ *Ibid.*, str. 4.

⁴² *Ibid.*, str. 4.

nadzora moraju biti objavljeni i dostupni javnosti u transparentnom obliku.⁴³ Ako okrivljenici, odnosno osobe koje izvršavaju kaznu sami plaćaju nadzor, oni moraju plaćati određeni dio sukladno svojoj financijskoj situaciji i to također mora biti regulirano zakonom. Što se tiče osoblja ono mora biti obučeno da obavlja nadzor u skladu sa zakonom, profesionalnim standardima i pravilima etike, poštujući prava nadzirane osobe, posebno u pogledu zaštite podataka.⁴⁴

Nadalje, u uvjetima provedbe Preporuka navodi da u nacionalnim zakonima može biti propisano više mjera te se može tražiti i okrivljenikov pristanak, odnosno može mu se ponuditi ova mjera kao zamjena za neku drugu.⁴⁵ Elektronički nadzor u stadiju osiguranja prisutnosti okrivljenika mora imati reguliran oblik provođenja i mora biti propisano koliko dugo može trajati, također on mora biti određen na procjeni rizika da će okrivljenik pobjeći, uplitati se u istragu, biti prijetnja javnom redu ili počiniti novo kazneno djelo.⁴⁶ Ako postoji žrtva kaznenog djela mora joj se objasniti tehnologija elektroničkog nadzora i pružiti jamstvo da je osumnjičenik, odnosno osuđenik pod nadzorom, može se odrediti i zabranjivanje posjećivanja nekih teritorija.⁴⁷ Elektronički nadzor može se koristiti kao: uvjet za suspendiranje ili izvršavanje zatvorske kazne, kao samostalna kazna, tijekom kaznenog postupka, u kombinaciji s probacijom, kao prijevremeno otpuštanje iz zatvora, u kombinaciji s uvjetnim otpustom, kao nadzor nad određenim tipom počinitelja i nakon odslužene kazne, kao nadzor u samom u zatvoru i kao sredstvo zaštite žrtava od počinitelja kaznenih djela.⁴⁸ Preporuka daje široku mogućnost primjene, pa čak i u svrhu preventivnog pritvora za kojeg je diskutabilno da li je uopće u skladu s Konvencijom. Preporuka navodi i da se dob, nedostaci i druge karakteristike osoba moraju uzeti u obzir prilikom određivanja hoće li se koristiti nadzor, odnosno u kojem modalitetu, uz elektronički nadzor nikada ne smije biti upotrebljena da namjerno nanese fizičku ili psihičku bol, odnosno bilo kakav oblik patnje.⁴⁹

Zakonodavstvo mora biti usklađeno s tehnologijom, što se tiče osoblja ono, kao što je već navedeno, mora biti stručno i obučeno za ovu svrhu, periodično se moraju upoznavati s novijom tehnologijom, moraju se odnositi prema svim sudionicima nadzora s poštovanjem i

⁴³ *Ibid.*, str. 5.

⁴⁴ *Ibid.*, str. 6.

⁴⁵ *Ibid.*, str. 5.

⁴⁶ *Ibid.*, str. 4.

⁴⁷ *Ibid.*, str. 4.

⁴⁸ *Ibid.*, str.2.

⁴⁹ *Ibid.*, str.5.

objasniti svoje postupanje, to uključuje i žrtve.⁵⁰ Uz to, preporuka propisuje i pravo javnosti da bude informirana o etičnosti, tehnologiji, efikasnosti i svrsi nadzora, kao i da će se provesti različita neovisna istraživanja koja će pomoći nacionalnim zakonodavstvima u implementaciji.⁵¹ Iz ove analize vidi se da Preporuka dopušta široku primjenu elektroničkog nadzora u svim stadijima postupka. Potanko se pazilo da se u Preporuci zaštite sva prava i da sva uporaba tehnologije bude transparentna i u granicama potrebe.

2.3. Istražni zatvor u domu u usporedbi s drugim mjerama osiguranja prisutnosti okrivljenika

U ovom poglavlju će biti riječi o usporedbi istražnog zatvora u domu s glavnim alternativnim mjerama, istražnim zatvorom i jamstvom. Prije svega analizirat će se prednost istražnog zatvora u pogledu troškova, a onda posljedično i drugih faktora koji igraju ulogu u određivanju koja je mjera prikladnija za osiguranje prisutnosti okrivljenika.

2.3.1. Troškovi istražnog zatvora i smanjenje broja zatvorenika

Iako će biti govora o raznim varijablama, utjecajima i usporedbama elektroničkog nadzora, treba započeti upravo s onim pitanjem koje je i dovelo elektronički nadzor u prvi plan te zbog kojeg se njegova primjena u mjerama osiguranja prisutnosti okrivljenika tako brzo razvijala. Najbolja ilustracija koliko zapravo zatvorski sustav košta i koliko je važna ušteda na njemu govori primjer iz SAD-a, gdje je u Kaliforniji prije trideset godina 10% federalnih sredstava išlo u smjeru visokog obrazovanja, dok je 3% išlo za zatvorski sustav.⁵² Danas je situacija da 11% ide na zatvorski sustav dok 7,5 % sredstava ide za obrazovanje.⁵³ Iz toga proizlazi da je trošak po zatvoreniku 48.214 dolara, dok je trošak po studentu 7.463,6 dolara godišnje te se na razini cijelog SAD-a trošak zatvorenika penje i do 80 milijardi dolara godišnje.⁵⁴ Nadalje, već po jednoj studiji iz 1997. godine s tadašnjom tehnologijom elektroničkog nadzora bilo je moguće uštedjeti između 23 i 42 milijuna dolara na izvršavanju kazne, odnosno 15 do 29 milijuna dolara godišnje na istražnom zatvoru.⁵⁵ Takve brojke s

⁵⁰ *Ibid.*, str. 3.

⁵¹ *Ibid.*, str. 7.

⁵² Baughman Baradaran, S., Cost of pretrial detention, *Boston University law review*, vol. 91, br. 1, 2016., str. 1.

⁵³ *Ibid.* str. 1.

⁵⁴ *Ibid.* str. 2.

⁵⁵ Altman, R. N., Murray, R. E., Home confinement: A '90s approach to community supervision, *Federal Probation*, vol. 61, br. 1, 1997.

čisto ekonomskog stajališta, ne uzimajući u obzir druge moguće pogodnosti istražnog zatvora u domu ili alternativnih mjera općenito, pružaju mogućnost ušteta i alokacije sredstava u druge segmente privrede i društva. U jednom drugom istraživanju istraživači su došli do prosječnih brojki od 19.253 dolara troškova za zatvorenike koji čekaju suđenje i 3860 dolara troškova za osobe pod elektroničkim nadzorom koje čekaju suđenje.⁵⁶ To dovodi do uštete u prosjeku od 15.393 dolara.⁵⁷ U okrugu Miami-Dade je još veća razlika pa je tako prosječna cijena istražnog zatvorenika koji boravi u zatvoru oko 20 tisuća dolara, dok je cijena istražnog zatvorenika u domu 432 dolara do završetka postupka.⁵⁸ U istočnom okrugu New York-a već 1986. godine cijena držanja osoba u zatvoru je bila preko 15 tisuća dolara do završetka postupka te se smatralo da bi se postigle značajnije uštete uvođenjem alternativa.⁵⁹ Iako brojevi po istraživanjima u drugim okruzima ili sustavima variraju, konstanta je da se uvijek osjeti značajna ušteta primjenom elektroničkog nadzora, odnosno korištenjem te tehnologije u svrhu istražnog zatvora u domu.

Međutim, iako brojevi prikazuju dosta jasnu sliku, potrebno je prikazati faktore koji utječu na cijenu, kako bi se dobila jasnija slika tih ušteta. Elektronički nadzor ima potencijal izravne i neizravne uštete. Izravne su uštete koje se događaju zbog toga što se ne mora koristiti zatvor koji je, ili u državnom vlasništvu ili u privatnom kojem država plaća za usluge čuvanja zatvorenika, osim toga tu su još uštete na službenicima koji rade u zatvorskom sustavu, odnosno osiguranju. Nadalje, kada se osoba nalazi u zatvoru ili u istražnom zatvoru potrebno joj je osigurati hranu i ostale potrepštine. Prednost istražnog zatvora u domu je upravo u tome što se u istražnom zatvoru u domu osoba nalazi na prostoru koji je u njezinom vlasništvu, odnosno ima neka pravo koje omogućava korištenje tog prostora. Izravni troškovi elektroničkog nadzora su postavljanje uređaja kojim se omogućava praćenje osobe te sustav službenika, odnosno probacijskih službenika koje vrše nadzor i bave se administrativnim poslovima. Ponekad su moguće intervencije i policije, no u pravilu su one ipak rjeđe od onih zatvorskih. Isto tako, treba uzeti u obzir i manji marginalni trošak⁶⁰ elektroničkog nadzora, uređaj se koristi na uzastopnim osobama i iako se isti argument može upotrijebiti i za zatvorski sustav, zbog prenapučenosti zatvora marginalni trošak bi zbog gradnje novih

⁵⁶ VanNostrand, M., Alternatives to pretrial detention: Southern district of Iowa, A case study, *Federal probation*, vol. 4, br. 73, 2010., str.15.

⁵⁷ *Ibid.* str. 15.

⁵⁸ Wiseman, R. S., Pretrial Detention and Right to be Monitored, *The Yale Law Journal*, vol. 123, br. 5, 2014., str. 1372.

⁵⁹ Rackmill, S.J., *op. cit.* u bilj. 14., str .6.

⁶⁰ Granični (marginalni) trošak – povećanje ukupnih troškova do kojeg dolazi zbog povećanja količine proizvoda za jednu jedinicu. Dostupno na - <http://www.poslovnih.hr/leksikon/granicni-troskovi-676> (26.04.2018.)

zatvorskih prostora mogao biti ogroman u usporedbi s nabavkom tehnologije za nadzor. Već navedeno je dovoljno da se da prostora alternativnim načinima istražnog zatvora, no još veća potencijalna ušteda je u tome da osoba može nastaviti raditi, uzdržavati sebe i svoje bližnje i tako izravno ili neizravno kroz poreze plaćati troškove svojeg nadzora.⁶¹ U SAD-u cijena opreme za elektronički nadzor iznosi u pravilu od 100 do 300 dolara. Po jednom istraživanju cijena jednog dana elektroničkog nadzora je oko 28 dolara⁶², dok je cijena zatvora oko 44 dolara, bez uzimanja u obzir izgradnju i održavanje same infrastrukture iz čega proizlazi da bi se tijekom vremena nabavka nadzornih uređaja i sama isplatila.⁶³ Neki su autori došli i do brojke od 5 do 25 dolara dnevno po osuđeniku u istražnom zatvoru u domu, dok je cijena da su isti u zatvoru 62 dolara dnevno.⁶⁴ U istraživanju provedenom u Švedskoj, primjerice, taj se broj pokazao znatno većim te se dolazi do brojke od 89 eura za istražni zatvor u domu, odnosno 180 eura u kaznionici s minimalnim stupnjem sigurnosti.⁶⁵ Zajedničko svim tim istraživanjima je da je razlika u cijeni uvijek na strani istražnog zatvora u domu.

U računicu treba ubaciti i druge neizravne troškove, ali i prednosti. Istražni zatvor u domu može imati i pozitivne i negativne financijske efekte na društvo. Prije svega tu nastaje šteta za osobu koja se nalazi u istražnom zatvoru, u vidu mogućeg gubitka posla i posljedično imovine. Isto tako, pod cijenu možemo smatrati i psihičke posljedice za osobu koja mora boraviti u zatvoru, utjecaj na obitelj osobe, njen obiteljski život, slobodu, čast i ugled.⁶⁶ S druge strane stavljanje u istražni zatvor osobe može imati i pozitivan i negativan utjecaj na društvo u cjelini. Stavljanjem osobe u zatvorski sustav stvara se trošak kojeg plaćaju porezni obveznici, dok se istovremeno gubi zarada te osobe i njegov doprinos u plaćanju poreza. Tu su i mogući troškovi koje može snositi obitelj okrivljenika, kao i druge nematerijalne posljedice. Međutim, postoje i potencijalni troškovi za društvo i ako se osobi odredi istražni zatvor u domu. Uz vidljive troškove same tehnologije i sustava nadzora, treba uzeti u obzir i moguće počinjenje zločina koji se ne bi dogodilo da je osoba u zatvoru⁶⁷, a zločin za sobom povlači troškove policije, pravosudnog sustava, a naposljetku i zatvorskog sustava. Iz toga

⁶¹ *Ibid.* str.4.

⁶² Neki izvori upućuju i na veće razlike, npr. u istraživanju provedenom 90-ih godina cijena elektroničkog nadzora bila je oko svega 3 do 9 dolara po danu, dok je cijena dana u zatvoru bila od 50 do 123 dolara. Vidi. Cadigan, P. T., *Electroning Monitoring in Federal Pretrial Release*, *Federal Probation*, vol.73, br. 2, 1991., str. 28-29.

⁶³ Po procjenama potrebno je uložiti 50 tisuća dolara po jednom novom zatvorskom mjestu, *Ibid.*, str.5.

⁶⁴ Jandrić Nišević, A., Franić, N., Rajić, Š., *Pregled istraživanja učinkovitosti elektroničkog nadzora kao alternativne sankcije*, *Kriminalna i socijalna integracija*, vol. 23, br. 1, 2015., str. 42.

⁶⁵ *Ibid.*, str. 42.

⁶⁶ Baughman, Baradaran, S., *op.cit.* u bilj. 52., str. 3.

⁶⁷ *Ibid.* str. 6.

proizlazi da je neke okrivljenike bolje držati u zatvoru, jer ako naprave neko drugo kazneno djelo ili pobjegnu, šteta za društvo bi mogla biti puno veća od njihovih troškova da se nalaze u zatvoru.⁶⁸ Zbog toga je ključno naći dobar sustav i dati smjernice sucima kako bi bili što efikasniji.

2.3.2. Ostale prednosti istražnog zatvora u domu u odnosu na istražni zatvor

Zatvor kao kazna ima sam po sebi teške implikacije za pojedinca i koristi se uglavnom za teža kaznena djela, dok se za svrhu istražnog postupka koristi kao krajnja mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika, prije svega kako bi se osigurala okrivljenikova prisutnost suđenju i spriječio pokušaj bijega, ali i utjecaja na svjedoke i postupak općenito. Ta mjera teško pogađa pojedinca, koji je odvojen od svoje obitelji te može izgubiti posao. U mnogim zemljama su istražni zatvor i zatvor povezani, pa tako istražni zatvorenici stupaju u kontakt s populacijom osuđenih zatvorenika. U obzir se trebaju uzeti i već opisani troškovi koji su nesumnjivo mnogostruko veći za istražni zatvor nego za istražni zatvor u domu ili jamstvo. Kod instituta istražnog zatvora najbolje vidimo da ponekad zaštita društva mora biti iznad zaštite ljudskih prava osobe, jer iako naravno trebaju postojati neki dokazi ili indicije za određivanje istražnog zatvora za tu osobu i dalje vrijedi pretpostavka nedužnosti, a boravak u istražnom zatvoru može imati katastrofalne posljedice.

No za najteža kaznena djela to je ponekad i nužno, odnosno u nedostatku boljeg rješenja istražni zatvor je neprijeporno nužan. Istražni zatvor u domu je ipak u velikoj prednosti za kategoriju neopasnih okrivljenika, koja je daleko brojnija i koja primjermom istražnog zatvora u domu koji je daleko manje težine za pojedinca mogu zadržati posao i izbjeći kontakt sa zatvorom, barem do okončanja sudskog postupka. Također, boravak u zatvoru ima utjecaj na povećanu mogućnost recidivizma, utječe na kvalitetu obrane okrivljenika i često dovodi do sklapanja nagodbi i u slučajevima kada okrivljenik nije kriv,

⁶⁸ Puštanje na istražni zatvor u domu osobu osumnjičenu za ubojstvo moglo bi imati ogromne društvene posljedice, materijalne i nematerijalne, za razliku od puštanja osobe koja je napravila neki manji imovinski delikt.

samo da bi se izbjegao ili reducirao boravak u zatvoru.⁶⁹ Mnogi upravo u zatvoru steknu ili razviju kriminalno ponašanje.⁷⁰

Osim toga, okrivljenik u zatvoru teže može pripremiti svoju obranu⁷¹. Isto tako veći je postotak osuđenih u kaznenom postupku koji se nalaze u istražnom zatvoru, nego onih koji se nalaze na slobodi u trenutku suđenja. Okrivljenik u istražnom zatvoru u domu ima puno veću mogućnost pripreme za suđenje i gotovo nesmetan kontakt sa svojim odvjetnikom. Tu je i već spomenuti problem društvene stigmatizacije koji pogađa osobu, iako još nije osuđena. Sve te negativne strane istražnog zatvora dovele su do toga da je npr. u SAD-u između 1987. godine i 1988. godine otprilike 85% ljudi u kaznenom postupku osuđeno putem sklapanja nagodbi, kako bi se izbjegao daljnji istražni zatvor, neovisno o postojanju krivnje.⁷² Zbog svih navedenih razloga treba biti izuzetno oprezan u izricanju istražnog zatvora, jer se time *de facto* može narušiti jednakost pred sudom i on ima velike posljedice za okrivljenika, posebno se o tome treba voditi računa kod nenasilnih zločina, odnosno kategoriji neopasnih okrivljenika.

2.3.3. Usporedba istražnog zatvora u domu i jamstva

Jamstvo je do pojave alternativnih mjera bila ta koja je određivala hoće li osobe ostati izvan istražnog zatvora u kaznenom postupku. Sam koncept jamstva je da osoba ili netko treći jamči imovinom ili drugim vrijednostima da će sudjelovati u kaznenom postupku i da će se odazvati pozivima suda. Iako je sa strane osobe u postupku jamstvo puno bolja mjera od primjerice istražnog zatvora, ona ne nudi nikakvu efektivnu zaštitu društvu od mogućeg počinjenja novih kaznenih djela. Također, ako se jamstvo postavi prenisko postoji mogućnost da će okrivljenik ignorirati pozive na sud, što se u SAD-u dogodilo u 15% slučajeva.⁷³ Prema nekim procjenama u SAD-u se trenutno nalazi oko petsto tisuća istražnih zatvorenika, te se dvije trećine njih svrstava u bezopasnu grupu.⁷⁴ Značajan broj tih istražnih zatvorenika nije u

⁶⁹ Wiseman, R., S., *op. cit* u bilj. 58., str. 1354.

⁷⁰ Angel, R. Arthur, *Preventive Detention: An Empirical Analysis*, Chicago, American Bar Foundation, vol. 6, br. 2, 1972.

⁷¹ Bibas, S., *Plea Bargaining Outside the Shadow of Trial*, *Harvard Law Review*, vol. 117, br. 8, 2004., „teže ugovaraju sastanke s odvjetnikom i traže svjedoke; Miller, M., Guggenheim, M., *Pretrial Detention and Punishment*, *75 Minnesota Law Review*, vol.75, br. 2, 1990. – „razlike u mogućnosti obrane i održavanja obiteljskog života su značajne između mjere istražnog zatvora i istražnog zatvora u domu“

⁷² Klein, J. D., *The Pretrial Detention „Crisis“: The Causes and the Cure*, *Journal of urban and contemporary law*, br. 52, 1997., str. 281, str.293.

⁷³ Wiseman, R. S., *op. cit.* u bilj. 58., str. 1346.

⁷⁴ *Ibid.*, str. 1352.

moćnosti platiti jamčevinu, dok bi s istražnim zatvorom u domu mogli zadržati posao te tako isplaćivati svoj nadzor u postupku, dok bi istovremeno njihov nadzor i vjerojatnost dolaska na sud bio pojačan nadzorom.

Jamstvo je zapravo lakša mjera od istražnog zatvora u domu, no problem je kod jamstva što ako okrivljenik nema sredstava za položiti jamčevinu, može se dogoditi da završi u istražnom zatvoru. Tu je velika prednost istražnog zatvora u domu zbog toga što ne samo da okrivljenik ne mora položiti takvu sumu novaca koju ne može platiti, nego postoji i veća vjerojatnost da će uspjeti zadržati posao i tako će od velikih troškova koja država ima sa zatvorenicima taj trošak biti znatno reduciran, odnosno možda ga i neće biti kad se uzme činjenica da će takva osoba moći participirati i u porezima. Istražni zatvor u domu upravo tu postiže jednu od najvećih prednosti i prema zatvoru i prema jamstvu. Naime, taj institut omogućava veću društvenu zaštitu od polaganja jamčevine, kroz nadzor kojim se sprječava bijeg, odnosno nepoštivanje suda, dok opet za razliku od zatvora pojedinac zadržava svoj posao, blizinu obitelji i mogućnost izbjegavanja zatvora u kaznenom postupku. Kada je jamčevina bila određena iznad sto tisuća dolara tek si je jedna desetina osoba to mogla priuštiti.⁷⁵ Time bi osobe, koje po mišljenju suda ne moraju biti u istražnom zatvoru, završile u njemu, čisto iz finansijskih razloga, što bi državi prouzročilo još veće troškove, odnosno uvelike se povećava mogućnost da za vrijeme trajanja istražnog zatvora i oni sami izgube svoj izvor primanja. U SAD-u 18% osoba koje su puštene uz jamstvo se ne pojavi na sudu.⁷⁶ Taj je broj relativno visok i pokazuje da jamstvo nije najefikasnija mjera u osiguravanju prisutnosti okrivljenika na sudu.

Prednost jamstva je u tome što manje ograničava prava osobe, kao primjerice pravo na privatnost i osobnu slobodu za razliku od istražnog zatvora u domu.⁷⁷ Istražni zatvor u domu ograničava kretanje osobe, dovodi do nadzora, odnosno do zadiranja u privatnost osobe, koja se tek nalazi u kaznenom postupku, dakle koja se smatra nedužnom. Naravno, za određivanje istražnog zatvora i istražnog zatvora u domu mora u velikoj većini pravnih sustava postojati neki razlog. Međutim pošto je prije uvođenja alternativnih mjera postojala samo dvojba istražni zatvor ili jamstvo, sudovi su izricali i veće iznose za jamčevinu, što je opet dovodilo

⁷⁵ *Ibid.*, str. 1360.

⁷⁶ *Ibid.*, str. 1361., neka istraživanja pokazuju i veći broj od oko 21 do 24 %, vidi: Choen, H. Thomas, R., A. B., Pretrial Release of Felony Defendants in State Courts, *Bureau*, 2007. – dostupno na: <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/prfdsc.pdf> (26.4.2018.)

⁷⁷ Osim popratnih mjera koje sudovi mogu izricati.

do nejednakosti.⁷⁸ Pojavom alternativnih mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika dobilo se na stupnju težine između istražnog zatvora u domu i istražnog zatvora. Uz to, tehnologija neprestano napreduje te nije nerealno za očekivati da *GPS* tehnologija u potpunosti izbaci dosadašnju tehnologiju s radio valovima pa bi se tako moglo istražni zatvor u domu učiniti još blažim, jer *GPS* omogućuje nadziranje svugdje, a ne samo u domu pa bi se tako osumnjičeni mogao pratiti, što bi mu omogućilo veću slobodu kretanja. Bilo je i pokušaja zamjene jamstva istražnim zatvorom u domu i bez upotrebe elektroničkog nadzora, međutim to se pokazalo dosta neuspješnim.⁷⁹

Postojali su i slučajevi kada su se zapravo zajedno primjenjivala ova dva instituta. Npr. Bernie Madoff⁸⁰ platio je 10 milijuna dolara jamčevine te je bio nadziran tijekom dana.⁸¹ Dominique Strauss-Kahn je sličan primjer u kojem je sud kombinirao jamstvo i istražni zatvor u domu pomoću *GPS* tehnologije, video nadzora i čuvara.⁸² Ovakve kombinacije bi se mogle primjenjivati sve više u budućnosti, pogotovo za važne i komplicirane slučajeve. Pojavom novih tehnologija rapidno se ubrzao razvoj i uvelike su se povećale mogućnosti regulacije istražnog zatvora i mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika općenito te još nema nekog opće prihvaćenog modela, ali je neupitna tendencija prema sve većoj uporabi tehnologije. Iako se ovi navedeni slučajevi mogu uzeti i kao primjer nejednakosti, jer su u ova dva slučaja zbog zapravo bogatstva navedene osobe ostale na slobodi, istražni zatvor u domu bi ipak trebao puno pomoći siromašnijim osumnjičenicima, jer više neće biti samo izbor između jamstva i istražnog zatvora, nego se tu pojavljuje nova opcija koja omogućuje povoljniju situaciju od istražnog zatvora.

Suci kao osiguranje u nekim slučajevima postavljaju visoku jamčevinu sa svrhom efikasnosti postupka. Istražni zatvor u domu kao rješenje bi mogao riješiti taj problem jer daje dobro jamstvo efikasnosti postupka, a opet je puno manje invazivan nego istražni zatvor. Takva bi odluka nosila sa sobom manje rizika za suca, a opet bi bila korisnija za okrivljenog

⁷⁸ Wiseman, R. S., *op.cit.*, u bilj. 58., str. 1367.

⁷⁹ *Ibid.* str. 1363. – između 1990 i 2004 od 54484 osumnjičenih koji se nisu pojavili na sudu, 20,883 njih je bilo pušteno pomoću tzv. *Recognizance* sustava, odnosno pomoću tzv. pismenog obećanja da će se osoba pojaviti na sudu, bez polaganja jamčevine.

⁸⁰ Počinitelj jedne od najvećih prijevara u povijesti, osuđen na 150 godina zatvora, <http://www.businessinsider.com/how-bernie-madoffs-ponzi-scheme-worked-2014-7> (26.4.2018.)

⁸¹ *Maoff Offender to Wear Ankle Braclat*, Fox News, Dec. 17., 2008., <http://www.foxnews.com/stroy.0.2933.468504.00.html> (26.4.2018.)

⁸² Saletan, Wiliam, *Get Out of Jail Unfree*, Slate, dostupno na: http://www.slate.com/articles/health_and_science/human/nature/2011/06/get_out_of_jail_unfree.html (26.4.2018.)

od istražnog zatvora. Uz to, izbjegao bi se problem predviđanja ponašanja okrivljenika koje je u nekim slučajevima jako teško predvidjeti.⁸³

2.4. Etička i pravna pitanja primjene elektroničkog nadzora

Općenito se uz primjenu elektroničkog nadzora vežu razna etička i pravna pitanja oko širine i dopustivosti njegove primjene, posebno kod pitanja zadiranja u privatnost i kod pitanja zaštite osobnih podataka. Već se i iz prijašnjeg prikaza problematike u radu naziru neki pravni problemi koji bi se mogli javiti u vezi primjene elektroničkog nadzora, u svim stadijima postupka pa tako i u stadiju osiguranja prisutnosti okrivljenika u postupku. Logično je da će se uporabom elektroničkog nadzora ograničiti ustavima i konvencijama zajamčena prava osobe, to je između ostalog i cilj kada se koristi u svrhu mjere u kaznenom postupku, no pitanje je do koje razine se mogu koristiti podaci prikupljeni pomoću elektroničkog nadzora.

2.4.1. Privatnost

Kako su cijena i pozitivan efekt na smanjenje zatvorske populacije bili najveći razlog inicijalnog širenja elektroničkog nadzora, tako su se najveći protivnici javili upravo s pitanjem hoće li se elektronički nadzor koristiti zapravo za nadzor građana, kršeći tako njihovu privatnost. U nekim radovima su iznesene tvrdnje o tome kako elektronički nadzor nije etičan te kako previše zadire u privatnost osobe, provodeći konstantan nadzor nad osobom i isto tako provodeći razne testove i nenajavljene kontrole.⁸⁴ Takve tvrdnje s jedne strane jesu točne, no mora se uzeti u obzir da je nemoguće provesti nadzor bez barem djelomičnog ograničenja privatnosti. Uz to, zatvor puno više ograničava, jer se u njemu *de facto* provodi konstantan nadzor, a treba napomenuti i da je elektronički nadzor alternativa te postoji razlog zbog kojeg se osoba nadzire, bilo da je to osiguranje prisutnosti u kaznenom postupku, probacija, odnosno izvršavanje kazne. S druge strane postoji argument da se elektronički nadzor koristi uglavnom za lakša kaznena djela, poput manjih imovinskih delikata, prometnih i nenasilnih delikata te da u pravilu takvi počinitelji imaju veće pravo na zaštitu privatnost od počinitelja

⁸³ Monahan, J., *Predicting Violent Behavior: An Assessment of Clinical Techniques*, Sage publications, 1981.

⁸⁴ Fried, C. Privacy: A moral analysis., F. D. Schoeman (Ed.), *Dimensions of privacy: An Anthology*, Cambridge: *Cambridge University Press.*, 1984, str 203.-222.; Payne, B. K., & Gainey, R. R. Electronic monitoring: Philosophical, systemic, and political issues. *Journal of Offender Rehabilitation*, vol. 31, br. 3, 2000., str. 93–111. ; Nellis, M. ,Surveillance and confinement: Explaining and understanding the experience of electronic monitored curfews. *European Journal of Probation*, 2009., vol. 1, br. 1, str. 41–65.

teških kaznenih djela.⁸⁵ Kod mjera osiguranja prisutnosti mora se paziti na privatnost osobe, ali se također gleda i na sigurnost društva u cjelini te efikasnost kaznenog postupka.

U svakom slučaju, mora postojati određeni nivo zaštite privatnosti, koji donekle postoji i u istražnom zatvoru, a država ni u kojem slučaju ne smije zlorabiti podatke koje stekne provođenjem nadzora. Posebno diskutabilno pitanje je ono preventivskog pritvora o kojem je već bilo riječi. Tu je daleko najspornija mogućnost države da nadzire pojedinca koji još nije počinio kazneno djelo, a možda i neće, na temelju prijašnje osude. To se očito krši s pretpostavkom nedužnosti i predstavlja dosta invazivnu mjeru u privatnost osobe. Međutim, slična je situacija i kada se osoba prisluškuje radi stjecanja dokaza u kaznenom postupku. Tada treba imati određene indicije da je osoba počinila kazneno djelo, dok se ovdje razlog nalazi u prijašnjem kaznenom djelu i psihološkim i drugim procjenama prilikom otpuštanja zatvorenika. U ovom slučaju zapravo država odlučuje hoće li ići u smjeru veće zaštite ljudskih prava ili zaštite društva u cjelini i efikasnosti kaznenog postupka. Oba cilja su legitimna, stoga ako i postoji preventivski pritvor, treba ga provesti uz najmanje narušavanje privatnosti koje je moguće da se zadovolji cilj. Isto tako, tu postoji problem stigmatizacije i neželjene društvene osude.⁸⁶ To posebno dolazi do izražaja kod mjere osiguranja, jer su pojedinci već društveno obilježeni, iako mogu biti oslobođeni optužbe, dok na primjer jamstvo sa sobom ne povlači takve probleme. No taj problem se polako rješava razvojem tehnologije i pojavom sve manjih uređaja.

Vijeće Europe u već spomenutoj Preporuci zahtijeva potanko reguliranje kako bi se zaštitila prava okrivljenog, posebice privatnost, ali i drugih osoba koje bi zahvatio nadzor. Problem zadiranja u privatnost rješava tako da sve bude transparentno, da zadiranje bude u najmanjoj mogućoj mjeri koja je potrebna za ostvarenje cilja te da nadzor obavljaju stručne osobe koje će omogućiti pravilnu provedbu nadzora uz zaštitu osobnih podataka okrivljenika i ostalih osoba pod nadzorom. Također, u SAD-u sporna je veza i s četvrtim amandmanom⁸⁷, odnosno postavlja se pitanje da li pri primjeni elektroničkog nadzora dolazi do narušavanja *svetosti* doma, odnosno ustavnog prava na dom, koje je usko povezano s privatnošću. To pitanje je ostavljeno sudskoj praksi koja provodi objektivni test.⁸⁸ Tako je u odluci Vrhovnog

⁸⁵ Fried, C., *et al, ibid.*, str. 203.-222.

⁸⁶ Burlow, W., Electronic Monitoring of Offenders: An Ethical Review, *Science and engineering ethics*, vol.20, br. 2, 2013., str. 511.

⁸⁷ Četvrti amandman zabranjuje nezakonitu pretragu i ulaske u nečiji dom. Dostupno na: <http://constitutionus.com/> (26.4.2018.)

⁸⁸ Struve, T. C., *op. cit.* u bilj. 22., str. 1070.

suda SAD-a Torrey Dale Grady protiv Sjeverne Karoline⁸⁹ Vrhovni sud SAD-a jednoglasno rekao da je postavljanje *GPS* uređaja na osobu, odnosno u njezin dom jednaku pretresu doma, što četvrti amandman ograničava. Zato s primjenom elektroničkog nadzora treba postupati krajnje oprezno i kada je to potrebno jer iako se tako osigurava prisutnost okrivljenika za vrijeme trajanja kaznenog postupka, takav elektronički nadzor ne može se koristiti u svrhu pretraga doma ili drugih prostora, odnosno narušavanja privatnosti osobe, ako za to ne postoji točno određen nalog. Upotreba elektroničkog nadzora za svaku mjeru, a tako i mjeru istražnog zatvora u domu mora biti razmjerna potrebi i moraju postojati čvrsti pokazatelji da je elektronički nadzor potreban, ali i tada on se mora koristiti samo u skladu s ovlaštenjima i u svrhu provođenja te mjere, bez nepotrebnog zadiranja u privatnost.⁹⁰ S time je posredno u vezi i čl. 8. Konvencije koji garantira pravo na privatnost, obiteljski život, dom i korespondenciju. Tako i Europski sud za ljudska prava⁹¹ u predmetu *Ben Faiza protiv Francuske*⁹² navodi da je došlo do povrede članka 8. zbog prevelike diskrecije u nadziranju osobe putem *GPS*, koja doduše još nije bila optuženik u postupku, ali je bila osumnjičena te su francuske vlasti povrijedile pravo te osobe na privatnost koristeći preinvazivne mjere elektroničkog nadzora bez opravdanog razloga.

2.4.2. Zaštita osobnih podataka

Uz privatnost jedno od najvažnijih pitanja je i pitanje zaštite podataka do kojih se dođe elektroničkim nadzorom u primjeni mjere. Npr. savezna država South Carolina u Zakonu o kućnom pritvoru (*Home Detention Act*) navodi da se elektronički nadzor može koristiti i za snimanje razgovora, ali samo za identifikaciju, a ne za prikupljanje podataka ili u svrhu neovlaštenog prislušivanja za eventualna druga kaznena djela.⁹³ U Preporuci koja se tiče prenatrpanosti zatvora i rasta zatvorske populacije⁹⁴ navodi se da bi se za mjere u stadiju

⁸⁹ Presuda Vrhovnog suda SAD-a Torrey Dale Grady protiv Sjeverne Karoline, broj 14-593, od 30.3.2015.

⁹⁰ Zalpetere, M., Human Rights Assessment of electronic monitoring as an alternative to pre-trial detention, str. 12. – dostupno na: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=clinic2017-zalpetere-pretrialdetention-final.pdf&site=408> (26.4.2018.)

⁹¹ U daljnjem tekstu: ESLJP.

⁹² Presuda ESLJP-a: Ben Faiza protiv Francuske, od 8.2. 2018., zahtjev broj: 31446/12.

⁹³ Crowe, H. A., Sydne, L., Bancroft, P., Lawrence, B., Offender supervision with electronic technology: A User's Guide, *American Probation and Parole Association*, Council of State Governments, Kentucky, 2002., str. 18. dostupno na: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/197102.pdf> (26.4.2018.)

⁹⁴ Preporuka broj R (99) 22 koja se tiče prenatrpanosti zatvora i inflacije broja zatvorenika, Odbor Ministara Vijeća Europe, dostupno na: <https://pjp-eu.coe.int/documents/3983922/6970334/CMRec+%2899%29+22+concerning+prison+overcrowding+and+prison+population+inflation.pdf/1d28cea8-31d2-4e2f-911c-870119b189c9> (26.4.2018.)

osiguranja prisutnosti okrivljenika trebalo koristi minimumom koji bi ostvario interese pravde.⁹⁵ Mjera istražnog zatvora u domu pomoću tehnologije elektroničkog nadzora trebala bi služiti prvenstveno za osiguravanje cilja kaznenog postupka, a to je pravično suđenje pojedincu, a ne kao istraživačka metoda, bilo za pokretanje novih postupaka, bilo za neovlaštenu uporabu podataka. Također, svi podaci do kojih su vlasti došle u postupku nadzora trebaju biti efikasno zaštićene od zlouporaba i korištenja u druge svrhe osim za nadzor koji se provodi.⁹⁶ ESLJP o potonjem pitanju nije do kraja ujednačen, jer je, primjerice, u predmetu *B.B. protiv Francuske* utvrdio da nije bilo povrede Konvencije, iako je policija koja je provodila elektronički nadzor evidentirala osumnjičenika u registar seksualnih prijestupnika, što je iskoristila u kasnijim postupcima.⁹⁷ Takvo tumačenje ESLJP opravdava uzimanjem u obzir i javnog interesa te vaganjem privatnog i javnog interesa u ovom slučaju. Smatram da takvom praksom ESLJP čini potencijalnu štetnu situaciju i da mora zauzeti čvrst stav koji se tiče zaštite podataka, posebno u provođenju kaznenog postupka, sljedeći Preporuku kao dobar orijentir. Ako se ne utvrdi jasna praksa da se elektronički nadzor, kada se koristi kao mjera osiguranja, koristi samo za to i taj postupak, stvara se potencijalna opasnost da bi vlasti i policija mogli putem takvog nadzora pokušavati preventivno i bez naloga skupljati dokaze, što se kosi s načelima kaznenog postupka i Konvencijom. Preporuka propisuje dosta striktno odredbe vezane uz zaštitu osobnih podataka, navodeći da se podaci smiju koristiti isključivo u svrhu nadzora i propisuje da se kršenje tih odredaba mora sankcionirati.⁹⁸

2.4.3. Ostala pitanja vezana uz primjenu elektroničkog nadzora

Što se tiče veze elektroničkog nadzora i prava na slobodu i sigurnost⁹⁹ iz Konvencije ESLJP u predmetu *Creanega protiv Rumununske* i *Engel i drugi protiv Nizozemske* navodi da to pravo nije povrijeđeno, ako je odluka o pritvoru, odnosno istražnom zatvoru ili drugim mjerama donesena u zakonitom postupku.¹⁰⁰ ESLJP je također, iako je uzeo istražni zatvor u

⁹⁵ *Ibid.*, str. 2.

⁹⁶ Presuda ESLJP-a: S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva, od 4.12.2008., §103, broj zahtjeva: 30562/04 i 30566/04.

⁹⁷ Presude ESLJP-a: B.B. protiv Francuske, Gardel protiv Francuske, M.B. protiv Francuske, od 17.12.2009., brojevi zahtjeva: 5335/06, 16428/05, 22115/06.

⁹⁸ Preporuka, *op. cit.* u bilj. 35., str. 4.

⁹⁹ Čl. 5. Konvencije.

¹⁰⁰ Presude ESLJP-a: Creanga protiv Rumununske od: 23.2.2012., § 92, broj zahtjeva: 29226/03, i Engel i drugi protiv Nizozemske, od: 8.6.1976, § 58, broj zahtjeva: 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72.

domu kao blažu mjeru od istražnog zatvora u ustanovi¹⁰¹, tražio istu razinu obrazlaganja zakonitosti, odnosno razloga za istražni zatvor u domu¹⁰², što je jedan od koraka u borbi protiv širenja mreže, o kojem će još biti riječi. Uz to, ESLJP je istaknuo i da nacionalni sudovi moraju prema načelu razmjernosti koristiti najmanje invazivnu mjeru.¹⁰³ Iako ESLJP nije istaknuo neki opći rok u kojem se predmeti moraju riješiti, nego se on utvrđuje od slučaja do slučaja, treba biti oprezan da se zbog blaže mjere istražnog zatvora u domu bespotrebno ne produljuje postupak. Tako npr. u Francuskoj suci relativno lagano dosuđuju mjere elektroničkog nadzora, dok postupak traje relativno dugo, što narušava i okrivljenikovo pravo na postupak u razumnom vremenu, ali i njegova druga prava, posebice se tu narušava pretpostavka nedužnosti, gdje dugi postupak s mjerom nadzora može ozbiljno naštetiti okrivljeniku.¹⁰⁴ Istražni zatvor u domu, koliko god bio manje invazivan od istražnog zatvora u ustanovi, uz pretpostavku dugog razdoblja do početka suđenja može potencijalno dovesti do povrede čl. 6. Konvencije, ako se provodi nesrazmjerno dugo.¹⁰⁵ Dugo trajanje postupaka otvara i pitanje hoće li se osuđenicima oduzeti dani koje su provedeni u stadiju kaznenog postupka od kazne, na to pitanje se u literaturi nalazi potvrđan odgovor.¹⁰⁶

2.4.4. Problem širenja mreže

Širenje mreže (*net widening*) je termin koji se koristi za opasnost određivanja elektroničkog nadzora kao oštrije sankcije, odnosno mjere, gdje su se prije za takve situacije određivale blaže sankcije ili mjere, odnosno gdje se i nisu određivale.¹⁰⁷ Taj pojam može prema mišljenju autora imati dva loša učinka: nametanje elektroničkog nadzora u onim situacijama kada se on inače ne bi upotrebljavao i drugi, povećan broj tužbi i sankcija zbog većeg broja zloupotreba u određivanju nadzora i kršenju ljudskih prava.¹⁰⁸ Istražni zatvor u domu, iako po istraživanjima većini prihvatljivija mjera, ipak je restriktivna i invazivna mjera,

¹⁰¹ Presuda ESLJP-a: Mancini protiv Italije, od 12.12.2001., § 17, broj zahtjeva: 44955/98.

¹⁰² Presuda ESLJP-a: Nikolova protiv Bugarske, od 30.12.2004., broj zahtjeva: 40896/98, i u presudi ESLJP-a Buzadji protiv Republike Moldavije, od 5.6.2016., broj zahtjeva: 23755/06, ESLJP navodi da su potrebni osnovana sumnja i drugi relevantni razlozi za utvrđivanje bilo kojeg oblika istražnog zatvora.

¹⁰³ Presuda ESLJP-a: Khodorkovskiy protiv Rusije, od: 28.11.2011., § 136, broj zahtjeva: 5829/04.

¹⁰⁴ Zalpetere, M., *op.cit.* u bilj. 91., str. 11-12.

¹⁰⁵ Na povredu pretpostavke nedužnosti u sklopu pravičnog postupka, vidi: Presuda ESLJP-a: Kart protiv Turske, od 3.12.2009., § 68, broj zahtjeva: 8917/05, ali i presudu Vijeća za prava čovjeka UN-a: Presuda Human Rights Committee-a: Cagas protiv Filipina, U.N. Doc. CCPR/C/73/788/1997, od 15.10.2001.

¹⁰⁶ Crowe, A. H., *et al.*, *op.cit.* u bilj. 94., str. 24.

¹⁰⁷ Fox (1987), prema Erez, E., Ibarra, P.R., Making your home a shelter – Electronic monitoring and vicim re-entry in domestic violence cases, *British Journal of criminology*, vol. 47, br. 1, 2007., str. 100-120.

¹⁰⁸ Jandrić Nišević, A., i dr., *op.cit.* u bilj. 64., str. 40.

kako za okrivljenika, tako i za njegovu obitelj, stoga je treba dosuditi samo kada je potrebna.¹⁰⁹ Za suzbijanje ovog problema ključno je imati dobru sudsku praksu i jasno izrađene kriterije koji omogućavaju dosljednu praksu i jasna mjerila za određivanje istražnog zatvora u domu, ali i drugih mjera i sankcija povezanih s elektroničkim nadzorom. Bojazan od širenja mreže javlja se i zbog efekta koji ta pojava ima na smanjenje broja ljudi u zatvoru te bi tako inicijalni efekt rasterećenja zatvora mogao zamijeniti nesrazmjern broj ljudi pod elektroničkim nadzorom koji bi opet doveo do novih problema i prevelikog i nepotrebnog nadzora u nekim slučajevima i time posljedično kršenja ljudskih prava.¹¹⁰

U SAD-u se uz već navedeno, javilo i pitanje načina povezanosti elektroničkog nadzora i osmog amandmana¹¹¹, o čemu postoje oprečna mišljenja. Neki vjeruju da sudovi olako dosuđuju istražni zatvor u domu, premda ne postoji nikakvo uporište za određivanje istražnog zatvora, zbog toga što je taj institut manje invazivan. Iako je nesporno, kako je u radu već prikazano, istražni zatvor u domu manje invazivan, on se mora tretirati kao zasebna mjera, sa svojim posebnostima i rizicima, a ne smije se dosuđivati samo da se izbjegne istražni zatvor. Nesporno je da istražni zatvor u domu ima puno prednosti, no i on je dalje restriktivna mjera, koja se, ako se ne utvrdi potreba, ne može odrediti samo zato što je manje invazivna, nego trebaju postojati konkretni razlozi za nju. Mjere osiguranja prisutnosti, iako se određuju na temelju opasnosti za uspješno provođenje postupka, a ne krivnje određene osobe, mogu imati itekako negativan utjecaj na tu osobu, stoga uvijek trebaju postojati snažni razlozi za izricanje određene mjere.

2.4.5. Utjecaj elektroničkog nadzora na nadziranu osobu i s njom povezane osobe

Iako se mjera istražnog zatvora u domu čini manje invazivnom od zatvora i ona može imati neke posljedice za osobu nad kojom se provodi, kao i na osobe bliske njoj. Ipak, većina istraživanja govori da, kad se zbroje sve prednosti i nedostaci, velika većina osoba preferira

¹⁰⁹ Nellis, M., Standards and ethics in electronic monitoring, Handbook for professional responsible for the establishment and use of Electronic Monitoring, *Council of Europe*, 2015., str. 21-22., dostupno na: <https://rm.coe.int/handbook-standards-ethics-in-electronic-monitoring-eng/16806ab9b0> (26.4.2018.)

¹¹⁰ Paterson, C., The global trade in (techno) corrections, *Centre for Crime and Justice Studies*, vol. 95, br. 1, 2014., str. 21.

¹¹¹ Osmi amandman glasi: Prekomjerna jamčevina neće biti potrebna, niti će se donositi neproporcionalne novčane kazne niti okrutne i neobične kazne, <http://constitutionus.com/> (26.4.2018.)

istražni zatvor u domu nasuprot istražnog zatvora u ustanovi.¹¹² Treba istaknuti da istražni zatvor u domu ne pogađa samo osobu koja ga izvršava, za razliku od zatvora, ova mjera može itekako pogoditi i obitelj okrivljenika ili osobe koja izvršava kaznu, odnosno osobe koje žive s okrivljenikom. Nadalje, postoje četiri faktora koja se redovito ponavljaju kao ona koja najviše smetaju osobama pogođenima tom mjerom- najteža je ograničenje slobode, zatim slijedi intruzivnost nadzora, sram i zabrana konzumiranja alkohola.¹¹³ Pod ograničenjem slobode osobe, između ostalog navodi se nemogućnost odlaska u šetnju ili trgovinu, nemogućnost prekovremenog rada, općenito izlaženja, te cjelokupnog stresa oko pridržavanja tehničkih i ostalih zahtjeva. Glede problema nadzora najviše se ističu sljedeće stavke: konstantne kontrole za droge i alkohol, nenajavljeni posjeti službenika i nelagodnost koju to stvara i drugim ukućanima. Za sram navode da im najviše smeta to što drugi mogu vidjeti uređaj za praćenje, narušen socijalni život te općenita bojazan od saznanja drugih ljudi, dok im kod konzumacije alkohola najviše nedostaje društvena sfera.¹¹⁴

Također, sami okrivljenici u istraživanju su uočili kako ova mjera može postići uštedu i kako je manje punitivna od istražnog zatvora. Brojke su u jednom istraživanju pokazale sljedeće: kada su okrivljenici upitani da li bi radije proveli šest mjeseci u istražnog zatvora u domu s elektroničkim nadzorom ili jedan mjesec u zatvoru, jedna trećina je izabrala zatvor, a ostatak istražni zatvor u domu.¹¹⁵ Kao najveće prednosti istražnog zatvora u domu navode se: mogućnost ostanka s obitelji, nastavak poslovnog odnosa, ali i samo izbjegavanje istražnog zatvora.¹¹⁶

Jednake, ako ne i teže posljedice istražni zatvor u domu može ostaviti na ukućane, odnosno obitelji. Nenajavljeni dolasci, konstantan nadzor, testiranja, ali i financijske posljedice su sve elementi koje mogu utjecati na osobe protiv kojih se ne vodi postupak. Zbog toga, u nekim se pravnim sustavima ne može odrediti istražni zatvor u domu, ako ne postoji

¹¹² Petersilia, J., Deschenes, E., What punishes? Inmates rank the severity of prison versus intermediate sanctions. *Federal Probation*, vol. 58, br. 1, 1994., str. 3-8. ; Petersilia, J., Deschenes, E., Perceptions of punishment: Inmates and staff rank the severity of prison versus intermediate sanctions. *The prison Journal*, vol. 74, br. 3, 1994., str. 306-328. ; Spelman, W., The severity of intermediate sanctions. *Journal of Crime and Delinquency*, vol. 32, br. 2, 1995., str. 107-135 ; Wood, P., Grasmick, H., Toward the development of punishment equivalencies: Male and female inmates rate the severity of alternative sanctions compared to prison, *Justice Quarterly* vol. 16, br. 1, 1999., str. 19-50. ; Wood, P., May, D., Racial differences in perceptions of severity of sanctions: A comparison of prison with alternatives, *Justice Quarterly*, vol. 20, br. 3, 2003., str. 605-631.

¹¹³ Martin, S. J., Hanharan, K., Bowers jr., H. J., Offenders Perceptions of House arrest and Electronic Monitoring, *Journal of Offender Rehabilitation*, vol. 48, br. 6, 2009., str. 555.

¹¹⁴ *Ibid.*, str. 556.

¹¹⁵ *Ibid.*, str. 566.

¹¹⁶ *Ibid.*, str. 568.

pristanak ukućana, što je određeno i Preporukom, a i što se čini poštenim. Ukućani ne samo da osjećaju posljedice mjere, u obliku promjena u njihovom socijalnom životu i navikama, nego osjećaju kao da i dijelom sami provode mjeru, jer problem osobe s kojom žive postaje i njihov, iako im je u cilju im je da osoba uspije.¹¹⁷ Takav osjećaj u istraživanju iskazala je trećina ispitanika, dok su ostali rezultati bili raznoliki. Neki nisu imali jasno izražen stav, neki su bili presretni što će im bliska osoba izbjeći istražni zatvor, dok su drugi bili negativni. Međutim, proizlazi da bi radije izabrali istražni zatvor u domu istražni zatvor za drugu osobu. Osobe koje žive s okrivljenikom moraju se prilagoditi njegovom rasporedu, situaciji i vjerojatno i težem financijskom stanju što može imati stresne i nepovoljne učinke.¹¹⁸ Neki su naveli da im je to pomoglo da se osoba više organizira i da su vidjeli poboljšanja na tom djelu.¹¹⁹ Iako su se u pravilu smatrali indirektno kažnjenima, istovremeno su bili presretni jer je okrivljenik izbjegao istražni zatvor. Kao što je rečeno, neki navode da su upravo osobe s kojima osoba pod istražnim zatvorom u domu živi ključne u provedbi mjere.¹²⁰

Osobe u istražnom zatvoru u domu su istaknule da osjećaju konstantan strah i nelagodu jer ih nepoštivanje pravila nadzora može poslati u istražni zatvor.¹²¹ Ipak, još jednom treba istaknuti da uz sve potencijalne probleme i punitivni karakter istražnog zatvora u domu, velika većina osoba bi i dalje izabrala istražni zatvor u domu ispred zatvora.

2.5. Karakteristike osoba koje su pogodne za primjenu elektroničkog nadzora u mjeri istražnog zatvora u domu

U ovom odlomku će biti riječi o karakteristikama osoba koje su pogodne za određivanje istražnog zatvora u domu i efikasnost sustava Istražni zatvor u domu se koriste pretežito za nenasilne počinitelje. Počeci njegovog korištenja vežu se uz osobe kojima je suđeno za vožnju u pijanom stanju ili lakša imovinska kaznena djela.¹²² Cilj je od početka primjene bio odrediti što objektivniji sustav kako bi se odvojilo visokorizične okrivljenike koji bi trebali biti u istražnom zatvoru tijekom postupka, od onih kojima se može izreći mjera

¹¹⁷ Vanhaelemeesch, D., Beken Vander, T., *Between convict and ward: the experiences of people living with offenders subject to electronic monitoring*, Springer Science, *Business Media Dordrecht*, 2014., str. 4.

¹¹⁸ *Ibid.*, str. 9.

¹¹⁹ *Ibid.*, str. 10.

¹²⁰ Aungles, A., *Three bedroomed prison in the Asia Pacific region: Home imprisonment and electronic surveillance in Australia, Hawaii and Singapore*, *Just policy*, br. 2, 1995., str. 32-37.

¹²¹ Staples, G., W., Decker, K. S., *Between the Home and institutional Worlds: Tension and Contradictions in the practice of House Arrest*, *Critical Criminology*, vol. 18, br. 1, 2010., str. 16.

¹²² Rackmill, S.J., *op. cit.* u bilj. 14., str. 5.

istražnog zatvora u domu. Neki programi su uzimali u obzir sljedeće kriterije: nasilje, upotreba nedozvoljenih supstanci, nestabilne veze s članovima obitelji i drugim osobama, broj počinjenih kaznenih djela, nestabilnost zaposlenja.¹²³ Drugi navode da se istražni zatvor u domu nikad ne bi trebao koristiti u zločinima gdje je bilo uključeno nasilje ili uporaba oružja, ali isto tako i kod teških ovisnika, preprodavača droge, kao i drugih koji predstavljaju neposrednu opasnost za društvo.¹²⁴ Svrha alternativa u kaznenom postupku je i rasteretiti sustav, postići humaniji pristup koji će rasteretiti i društvo i okrivljenika. Trenutačno za neke osobe ne postoji alternativa istražnog zatvora, no postoji veliki broj osoba koji bi primjenom istražnog zatvora u domu imali puno bolje uvjete i zaštitu svojih prava. Tu se može postaviti pitanje da li se uvođenjem alternativa istražnom zatvoru gubi na efikasnosti sustava jer je ipak primarna svrha istražnog zatvora osigurati prisutnost okrivljenika kako bi mu se moglo suditi, odnosno izbjeći mogućnost utjecaja na postupak, no neka istraživanja pokazuju da je elektronički nadzor doveo do veće stope dolaznosti na sud u usporedbi s npr. jamstvom.

Neka istraživanja su se bavila karakteristikama osoba, odnosno kako one, s nekim drugim značajkama utječu na potencijalnu uspješnost istražnog zatvora u domu. Tako dob okrivljenika utječe na uspješnost mjere, odnosno što je okrivljenik stariji veća je vjerojatnost da će izvršiti mjeru bez poteškoća.¹²⁵ Također, žene su uspješnije u ispunjenju mjere, iako treba uzeti u obzir da je velika većina u istraživanjima bazirana na muškarcima, nezaposleni češće ne uspijevaju završiti mjeru od zaposlenih, recidivisti u pravilu imaju manji postotak izvršenih mjera bez poteškoća, isto tako, postoji korelacija dohotka i uspješnosti provođenja mjere; što je manji dohodak osobe, manja je vjerojatnost da će se uspješno provesti mjera. To i slijedi pravila logike, koja dovode do zaključka da se pojedinci koji imaju puno više za izgubiti drže svojih pravila i da im je u interesu zadržati posao i druge pogodnosti, umjesto odlaska u istražni zatvor. Do sličnih je zaključaka došlo i jedno drugo istraživanje, koje je stavilo zaposlenost, bračni status i prijašnju osuđivanost kao najbolje pokazatelje uspješnosti pojedine osobe u istražnom zatvoru u domu.¹²⁶ U istraživanju tvrtke Pride u samim začecima

¹²³ Hofer, P.J., Meierhofer, B., Home Confinement: An Evolving Sanction in the Federal Criminal Justice System, *Federal Judicial Center*, 1987, str. 6-8., dostupno na: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/108466NCJRS.pdf> (26.4.2018.)

¹²⁴ Beck, J., Klein-Saffran, J., Wooten, H., Home Confinement and the Use of Electronic Monitoring with Federal Parolees, *Federal Probation*, vol. 54, br. 3, 1990., str. 23.

¹²⁵ Sudipto, R., Barton, S., Convicted Drunk Drivers in Electronic Monitoring Home Detention and Day reporting Centers: An Exploratory Study, *Federal Probation*, vol. 70, br. 1, 2006., str. 50.

¹²⁶ Courtright, K. E., Berg, B. L., Mutchnick, R. J., Rehabilitation in the New Machine? Exploring Drug and Alcohol Use and Variables Related to Success Among DUI Offenders Under Electronic Monitoring- Some Preliminary Outcome Results., *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, vol. 44, br. 3, 2000., str. 293-311.

elektroničkog nadzora, točnije u jednom od prvih programa u Palm Beach Countyju, izveden je zaključak da spol, dob, zaposlenost i dohodak mogu biti dobri pokazatelji mogućeg uspješne provedbe mjere.¹²⁷ Kao što je već navedeno žene su bile uspješnije u provođenju mjere, isto kao i starije osobe općenito. Zaposlene i one osobe s dohotkom iznad 10 tisuća dolara imali su veće šanse u provođenju mjere bez poteškoća.¹²⁸

U jednoj studiji sistematizirani su razlozi za i protiv odobravanja elektroničkog nadzora za pojedine osobe, iako se zaključci te studije odnose ponajviše na izvršavanje kazne, većina tih razloga se *mutatis mutandis* može primijeniti i za stadij osiguranja prisutnosti okrivljenika u kaznenom postupku. Tako su kriteriji pogodni za određivanje mjere uz elektronički nadzor sljedeći: ne postojanje ozbiljne kriminalne povijesti, želja i motivacija za izvršavanje uvjeta mjere, da okrivljenik je primarno brižan prema djeci i ostalim članovima obitelji, trudnoća okrivljenice, da pruža financijsku pomoć obitelji, da ima zdravstvene potrebe koje mogu biti najbolje zbrinute u zajednici, te da postoje razumna očekivanja za sigurnost žrtve i zajednice.¹²⁹ Razlozi protiv odobravanja elektroničkog nadzora bili bi sljedeći: značajna kriminalna povijest, počinjenje nasilnog ili seksualnog delikta, neprikladno ponašanje tijekom prijašnjeg izdržavanja kazne u zatvoru ili kaznionici, povijest neuspjeha u provedbi mjera nadzora, boravak sa žrtvom, nemogućnost kontrole ponašanja, nema pristanka obitelji za provedbu elektroničkog nadzora ili da okrivljenik radi za kompaniju koja se bavi elektroničkom tehnologijom.¹³⁰ Jasno je da se razliku od izvršavanja kazne u stadiju osiguranja prisutnosti okrivljenika mora gledati i interes kaznenog postupka, odnosno progona pojedinca u kombinaciji sa zaštitom javne sigurnosti.

Starija istraživanja bavila su se i razlikom između centara s dnevnim javljanjem okrivljenika (*daily report center*) i istražnog zatvora u domu pomoću nadzorne tehnologije. Već i tamo vidimo potvrdu trenda da se npr. sa starosti povećava i vjerojatnost uspješne primjene tehnologije pa je tako grupa od 0-35 godina starosti imala uspješnost od oko 47%, dok je grupa iznad 36 imala uspješnost od 54% u sistemu dnevnog javljanja, no istovremeno koristeći istražni zatvor u domu uz pomoć nadzorne tehnologije rezultati su bili 66% i 84% te također vidimo i veliku razliku u uspješnosti ova dva programa.¹³¹ Prednost istražnog zatvora u domu vidljiva je i u pogledu podjele na lakša i teža kaznena djela (*misdemeanor* i *felony*),

¹²⁷ The Pride inc. program, *op. cit.* u bilj. 11., str. 3.

¹²⁸ *Ibid.*, str. 4.

¹²⁹ Crowe, H. A., et. al., *op.cit.* u bilj. 94., str. 36.

¹³⁰ *Ibid.*, str. 36.

¹³¹ Roy, S., Barton, S., *op. cit.* u bilj. 126., str. 52.

gdje je u sustavu dnevnog javljanja uspješnost oba puta bila oko 50%, dok je u sustavu istražnog zatvora u domu bila oko 89 i 60%.¹³² Kao što je već navedeno, dužina istražnog zatvora u domu nije dala ponavljajući efekt na različitim istraživanjima, u ovom je uspješnost drastično pala ako je mjera trajala iznad 180 dana. U sustavu dnevnog javljanja je ta uspješnost pala s 52% na 33%, dok je u istražnom zatvoru u domu pala s 85% na čak 23%.¹³³ Također, manja stopa uspješnosti je povezana i s bilo kakvim prijašnjim doticajem sa zatvorskim sustavom ili vođenim postupcima. Ako je postojao neki takav oblik kod osobe, stopa efikasnosti bi pala kod sustava dnevnog javljanja s 54% na 49 %, a kod elektroničkog nadzora sa 100% na 70%. Gotovo iste brojke se ponavljaju i ako postoji ovisnost osobe nad kojom se provodi mjera.¹³⁴

Kao što se vidi iz priloženih podataka elektronički nadzor nije najbolje rješenje za sve vrste osoba. Za neke protiv kojih se vodi teži postupak, odnosno postupak za nasilna kaznena djela ili postupci protiv teških ovisnika istražni zatvor bi mogao biti bolje rješenje, jer ipak je jedan od glavnih ciljeva kaznenog postupka i zaštita društva. S druge strane, istraživanje koje je obuhvatilo 17 tisuća osoba koje su bile pod mjerom elektroničkog nadzora govori da ga je 89% osoba uspješno izvršilo, što je relativno velik broj.¹³⁵ Najčešći uzroci neuspješnosti programa su nastupili kada je osoba pokušala promijeniti, odnosno neutralizirati uređaj te zbog dužih izostanaka..¹³⁶ Tako je od velike važnosti definirati neke značajke i probati tipizirati zatvorenike sa što većom točnošću kako bi efikasnost programa bila što veća, a rizik za društvo minimalan.

U jednoj studiji je na temelju devet varijabli postavljeno pet tipova osoba koje označavaju različite stupnjeve rizika za izricanje istražnog zatvora u domu.¹³⁷ Okrivljenici koji su imali barem još jednu prijašnju optužbu za lakše ili teže kazneno djelo, za vrijeme uhićenja imali su 20% veću šansu za neuspjeh. Sljedeći je faktor broj uhićenja kako za lakša kaznena djela, tako i za teža kaznena djela gdje šansa za neuspjeh s jednim uhićenjem raste za 13% odnosno 22% i povećava se sa svakim sljedećim uhićenjem. Slijedi prijašnje nepojavljivanje na zakazanim sudskim ročištima, gdje su osobe s tom karakteristikom bile 22% podložnije neispunjenju mjere istražnog zatvora u domu. Zatim je faktor zaposlenost, odnosno nezaposleni su imali za 21% veću statističku vjerojatnost nepridržavanja mjere,

¹³² *Ibid.*, str. 52.

¹³³ *Ibid.*, str. 53.

¹³⁴ *Ibid.*, str. 55.

¹³⁵ Gowen, D., *op. cit.* u bilj. 13., str. 9.

¹³⁶ *Ibid.*, str. 12.

¹³⁷ VanNonstrand, M., Keebler, G., *op.cit.* u bilj. 28.

potom slijedi rezidencijalni status osobe, odnosno da li posjeduje nekretninu ili barem sudjeluje u njezinom plaćanju, pa tako oni koji žive u najmu su imali čak 65% veću vjerojatnost neispunjenja mjere, dok su osobe koje nisu ništa pridonosile imale 74% veću šansu za neuspjeh. Ovisnici o alkoholu imali su 21% veću vjerojatnost neuspjeha, kanabisa 23%, a narkotika 40%. Zadnje dvije kategorije tiču se optužnice, odnosno tipa djela. Ako je optužnica podignuta za teže kazneno djelo, postoji 61% veća vjerojatnost neuspjeha mjere za razliku od lakšeg kaznenog djela. Također, za nasilne zločine i one koje uključuju vatreno oružje postoji 51% veća šansa kršenja mjere nadzora, a za zločine povezane s drogom za 78%.¹³⁸

Tako je na temelju tih devet varijabli i na algoritmu logističke regresije konstruirano pet tipova rizika za osobu kojoj se može odrediti istražni zatvor u domu.¹³⁹ Tako je prva rizična skupina imala 97,7% uspješnosti, druga 94%, treća 90,8%, druga 88,2%, a peta 84,5%. Usporedno s rastom rizika skupine rasla je potencijalna opasnost za društvo i broj nedolazaka na sud.¹⁴⁰ Ovakve analize su od neprocjenjivog značaja, jer se pomoću njih pokušavaju odrediti što bolji kriteriji za određivanje istražnog zatvora u domu, uz priznavanje rizika gdje je to opravdano radi zaštite društva.

III. Istražni zatvor u domu u Republici Hrvatskoj

3.1. Zakonodavni okvir

Istražni zatvor u domu je novina u zakonodavstvu Hrvatske, uveden je donošenjem novog Zakona o kaznenom postupku 2008. godine, odnosno njegovom novelom iz 2009. godine. Istražni zatvor u domu normiran je člancima 119., 120. i 121. Zakona o kaznenom postupku¹⁴¹, općim načelima kaznenog postupka u RH i nekim općim odredbama istražnog zatvora na zakonodavnoj razini. Na razini provedbenog akta postoje Pravilnik o načinu provedbe nadzora izvršavanja istražnog zatvora¹⁴² te Pravilnik o načinu obavljanja probacijskih poslova.¹⁴³

¹³⁸ *Ibid.*, str. 12.

¹³⁹ *Ibid.*, str. 13.

¹⁴⁰ *Ibid.*, str. 13.

¹⁴¹ Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine, broj: 152/08, 76/09, 80/11, 121/11-pročišćeni tekst, 91/12-Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 143/12, 56/13, 145/13 i 152/14, 70/17; u daljnjem tekstu: ZKP).

¹⁴² U daljnjem tekstu: Pravilnik; Narodne Novine (151/14).

¹⁴³ Narodne Novine 143/12.

3.1.1. Zakon o kaznenom postupku

Ratio za određivanje istražnog zatvora u domu formuliran je na istim temeljima kao i za istražni zatvor. Osnove za određivanje istražnog zatvora nalaze se u članku 123. ZKP-a, koji navodi da mora postojati osnovana sumnja da je određena osoba počinila kazneno djelo i da postoji jedan od istražnozatvorskih razloga: 1) ako je osoba u bijegu ili osobite okolnosti upućuju na opasnost da će pobjeći (krije se, ne može se utvrdi njezina istovjetnost i slično); 2) osobite okolnosti upućuju na opasnost da će osoba uništiti, sakriti, izmijeniti ili krivotvoriti dokaze ili tragove važne za kazneni postupak ili da će ometati kazneni postupak utjecajem na svjedoke, vještake, sudionike ili prikrivače; 3) osobite okolnosti upućuju na opasnost da će osoba ponoviti kazneno djelo ili da će dovršiti pokušano kazneno djelo, ili da će počiniti teže kazneno djelo za koje je prema zakonu moguće izreći kaznu zatvora od pet godina ili težu kaznu, kojom prijeti; 4) da je istražni zatvor nužan radi neometanog odvijanja postupka za kazneno djelo koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora i kod kojeg su okolnosti počinjenja kaznenog djela posebno teške.

Ne ulazeći uopće u odredbe, već se iz samog postavljanja alternativnosti istražnog zatvora i istražnog zatvora u domu vidi namjera da se u pojedinim slučajevima važe između ta dva instituta, ne prema razlozima određivanja, nego prema nekim drugim karakteristikama. Jedini razlog koji važi samo za istražni zatvor nalazi se u točki 5. istog članka koji kaže da će se uz osnovanu sumnju odrediti istražni zatvor okrivljeniku koji je uredno pozvan i izbjegava doći na raspravu. Istražni zatvor u domu može se odrediti protiv trudne žene, osobe s tjelesnim nedostacima koji joj onemogućuju ili bitno otežavaju kretanje, osobe koja je navršila 70 godina života te u onim slučajevima kada to sud ocijeni iznimno opravdanim te ako je za ostvarenje svrhe istražnog zatvora dovoljna zabrana okrivljeniku da se udaljuje iz doma (čl. 119 ZKP-a). Takva restriktivna formulacija istražnog zatvora u domu proizlazi iz nepostojanja jasne vizije provedbe te mjere i nepostojanja potrebne tehnologije u vrijeme donošenja ZKP-a, o čemu najbolje svjedoči da je provedbeni akt donesen tek nakon 5 godina od donošenja zakona. Očito je da ta mjera prepoznata kao pozitivna i da se htjelo ući u širu primjenu te se moralo čekati skoro 10 godina da bi se počela uopće primjenjivati kako se primjenjuje u poredbenom pravu i to eksperimentalno.

Prva tri razloga zapravo određuju uvjete u kojima posebno ranjive osobe mogu ostati unutar svog doma jer bi izvršavanje istražnog zatvora za te osobe bilo teško zbog navedenih posebnih okolnosti: trudnoće, tjelesnih nedostataka i starosti. U takvim slučajevima da ne

postoje te posebne okolnosti sud bi odredio istražni zatvor, no pošto se radi o posebnim kategorijama okrivljenika zakonodavac je odredio da se njima može izreći istražni zatvor u domu te bi u tim slučajevima nadzor bilo moguće provesti i bez upotrebe tehnologije, odnosno bez upotrebe 24-satnog nadzora. Ti razlozi su više postavljeni zbog potencijalnih teškoća provedbe istražnog zatvora, nego zbog svrhe određivanja samog istražnog zatvora u domu. Istražni zatvor u domu trebao bi se određivati uvijek kada se tom mjerom može osigurati adekvatna osiguranost okrivljenika u kaznenom postupku, odnosno kad javni interes ne preteže nad interesom okrivljenika, a ne kao milost zbog zdravstvenog, odnosno fizičkog stanja okrivljenika, koji bi da su njegove okolnosti normalne bio u istražnom zatvoru u ustanovi. Naime, ova odredba bi bila suvišna da se mjera istražnog zatvora u domu tretirao ravnopravno kao i ostale, odnosno da je formulirana tako da se može odrediti u svakom slučaju kad je to moguće i potrebno, a ne zbog taksativno navedenih stanja okrivljenika, uz mogućnost iznimne primjene i u drugim slučajevima. Odredba da se u iznimnim slučajevima može odrediti istražni zatvor zapravo znači da sud može odrediti istražni zatvor u domu umjesto istražnog zatvora i kada ne postoje posebne karakteristike okrivljenika te se u ovoj odredbi javlja kao prava alternativna mjera. Po mišljenju autora *de lege ferenda* trebalo bi razmisliti o izmjeni tog članka i brisati iznimno, odnosno trebalo bi odredbu formulirati tako da se može primjenjivati kao i druge mjere, kad je potrebna, a ne kao izuzetak. Također, prije određivanja istražnog zatvora u domu sud će zatražiti pristanak svih punoljetnih osoba koje žive u kućanstvu s okrivljenikom, u skladu s ranije opisanom preporukom. To je u skladu s ranije opisanim problemom da ta mjera pogađa i druge osobe, a ne samo okrivljenika te se na ovaj način jamči da se druge osobe ne kažnjava bez osnove, nego da one same pristanu na situaciju s ciljem pomaganja okrivljeniku. Točka 3. čl. 119. ZKP-a određuje da se osoba ne smije udaljiti iz doma te da sud može odrediti primjenu tehničkih sredstava nadzora kojim se osigurava provođenje istražnog zatvora u domu te prema potrebi može naložiti mjeru opreza.

Ova odredba ZKP-a omogućuje primjenu elektroničkog nadzora bez kojeg ovaj institut i nema previše smisla i učinkovitosti. Ova odredba, kako će se pokazati u nastavku rada donedavno je bila mrtvo slovo na papiru, zbog izostanka implementacije takvih uređaja. Također, neke mjere opreza regulirane u ZKP-u su nespojive s ovim institutom i sadašnjim zakonskim rješenjem. *De facto* jedino se može odrediti obveza redovitog javljanja određenoj osobi ili državnom tijelu te zabrana uspostavljanja ili održavanja veze s određenom osobom, zabrana obavljanja određene poslovne aktivnosti, ako osoba radi iz doma te oduzimanje putne i druge isprave ili vozačke. Razlog tomu je što su u čl. 119. st. 4. ZKP-a predviđena dva

izričita razloga zbog kojeg osoba može napustiti dom. To su neophodno liječenje osobe i kada to nalažu posebne okolnosti uslijed koje bi mogle nastupiti teške posljedice po život, zdravlje ili imovinu. To su zapravo dvije generične odredbe koje se primjenjuju i na zatvorenike i na osobe u istražnom zatvoru, koji također imaju pravo na liječenje, dok je druga isto sama po sebi razumljiva i podrazumijeva u pravilu neke izvanredne situacije. Po ovakvom zakonskom rješenju nema mogućnosti parcijalnog istražnog zatvora u domu sa slobodnim vremenom, odnosno ono što je puno bitnije, nema mogućnosti da okrivljenik nastavi aktivno raditi. ZKP dalje određuje da će se protiv osobe koja ometa provođenje istražnog zatvora u domu ili se neovlašteno udalji iz doma odrediti istražni zatvor, kao najteža mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika u kaznenom postupku. Iz navedenih odredbi proizlazi da zakonodavac nije u trenutku donošenja zakona predvidio mogućnosti istražnog zatvora u domu te je supsidijarnom primjenom odredaba o istražnom zatvoru umanjio već ionako malu šansu izricanja mjere istražnog zatvora u domu, što nije ispravljeno niti kasnijim izmjenama i dopunama zakona.

Nadzor prema ZKP-u provodi policija, sukladno Pravilniku. Za mjere opreza bili su nadležni probacijski službenici, no donošenjem Pravilnika o izvršavanju istražnog zatvora u domu i to je prebačeno na policiju. Nadzor provodi mjesna policijska uprava koja je nadležna. U ZKP-u su propisani opći uvjeti zabrane diskriminacije, humanog ophođenja prema istražnim zatvorenicima te prava zatvorenika kojima se mogu obratiti sudu u slučaju povrede svojih ljudskih prava, odnosno mogu zatražiti prestanak mjere osiguranja, ako razlozi za nju više ne postoje, na temelju načela razmjernosti. Pošto supsidijarno vrijede i članci za određivanje istražnog zatvora (čl. 120. ZKP-a), potrebno je prikazati kako izgleda rješenje o određivanju i produljenju istražnog zatvora, razloge te trajanje.

Rješenje izdaje i produljuje pisanim rješenjem nadležni sud¹⁴⁴, ono sadrži podatke o istrazi, zakonsku osnovu donošenja rješenja, rok, odredbu o uračunavanju vremena već provedenog u nekoj vrsti lišenja slobode te visinu i oblik jamstva ako je ono moguće (čl. 124. ZKP-a). Razlozi prestanka su sljedeći: nepostojanje osnove na kojoj je mjera određena, ako daljnji istražni zatvor ne bi više bio u razmjeru s težinom kaznenog djela, ako se ista svrha može postići blažom mjerom, kad to prije podizanja optužnice predlaže državni odvjetnik, ako isti ne poduzima radnje nakon upozorenja, kad isteknu rokovi, kod donošenja

¹⁴⁴ To je sudac istrage na prijedlog državnog odvjetnika ili po službenoj dužnosti do trenutka podnošenja optužnice, nakon toga tu funkciju preuzima optužno vijeće, a nakon potvrde optužnice raspravni sud u zasjedanju, odnosno izvanraspravno vijeće, čl. 124. ZKP-a.

oslobađajuće presude ili kad prestane opasnost koluzijske opasnosti, a okrivljenik je sve priznao (čl. 125. ZKP-a). Trajanje istražnog zatvora može biti najdulje mjesec dana od lišenja slobode, dok se taj rok može produžiti najviše za 2 mjeseca, odnosno 3 ako se radi o kaznenim djelima iz nadležnosti županijskog suda te 6 za kaznena djela iz nadležnosti USKOK-a. Nakon podnošenja optužnice sud će svaka 2 mjeseca provjeravati stanje istražnog zatvorenika¹⁴⁵ U pravilu bi se istražni zatvor u domu određivao za lakša kaznena djela, tako da po načelu razmjernosti ti rokovi ne bi trebali toliko dugo trajati (čl. 130. ZKP-a). Protiv rješenja je dopuštena i žalba koja ne sprječava samo izvršenje. Istražni zatvor u domu bi ionako trebao biti blaža alternativa istražnom zatvoru i trebao bi se određivati jedino kad je prijeko potreban, a ne kao pravilo te bi sudska praksa u budućnosti, u slučaju veće upotrebe istražnog zatvora u domu, trebala postaviti kriterije i smjernice kada bi se koji primjenjivao, što bi se onda naravno procjenjivalo od slučaja do slučaja.

3.1.2. Provedbeni akti

Pravilnik o načinu provedbe nadzora izvršavanja istražnog zatvora u domu stupio je na snagu 2014. godine.¹⁴⁶ Tim pravilnikom se uređuje način provedbe nadzora i vođenje evidencije o izvršavanju istražnog zatvora u domu. Kao što je već prikazano u analizi ZKP-a, za nadzor je nadležna mjesna policijska uprava, odnosno policijski službenici. Na raspolaganju policijskim službenicima stoje dvije metode: ulazak u dom i neposredan kontakt s okrivljenikom ili kada je to određeno uporabom tehničkog nadzora (čl. 2. st. 4. Pravilnika) Kako će se prikazati u nastavku rada, do 2017. godine u praksi nije postojala mogućnost drugog načina. Kada nadležni policijski službenik primi rješenje o određivanju istražnog zatvora oformit će Dnevnik koji sadrži: 1) način provedbe istražnog zatvora u domu; 2) broj policijskih službenika potreban za nadzor; 3) podatke nužne za nesmetanu komunikaciju s okrivljenikom¹⁴⁷; 4) vremenske termine provođenja nadzora; 5) podatke o mjerama opreza, ako postoje; 6) podatke o identitetu osoba zatečenih u domu u kojem se izvršava istražni zatvor u domu; 7) saznanja o ponašanju okrivljenika i osoba koje borave u domu okrivljenika, a koja su od značaja za odlučivanje o istražnom zatvoru u domu te podatke o odnosu okrivljenika s policijskim službenicima prilikom nadzora nad izvršavanjem istražnog zatvora

¹⁴⁵ Do donošenja presude tako istražni zatvor može trajati: 2 mjeseca za KD do 1 G, 3 mjeseca za KD do 3 godine, 6 mjeseci za KD do 5 godina, dvanaest mjeseci za KD do 8 godina, 2 godine za KD preko osam godina, 3 godine za KD za dugotrajnu kaznu zatvora.

¹⁴⁶ Postojao je i raniji pravilnik, koji *de facto* nije imao neku aktivnu ulogu.

¹⁴⁷ Brojevi telefona, fiksne linije ili oblici e-komunikacije.

u domu; 8) podatke o vremenskim terminima i razlozima o udaljavanju okrivljenika iz doma bez odobrenja nadležnog suda.¹⁴⁸ Posebno se tu ističu 4) i 8) točka koje navode da bi okrivljenik mogao imati i druge razloge osim zakonskih da napusti dom, što bi se ekstenzivnim tumačenjem moglo protumačiti da ima i pravo ići na posao i slično, ako mu sud dopusti. Policijski službenik dužan je u roku od 24h obaviti pregled doma okrivljenika te ga izvijestiti o provođenju mjere osiguranja i svim pojedinostima.¹⁴⁹ O tome sastavlja izvješće koje u jednom primjerku ide državnom odvjetniku, u jednom sudu, a jedan se pohranjuje u Dnevnik.¹⁵⁰ Također, policijski službenik može bilo kad vršiti neposredni nadzor nad okrivljenikom, a dužan je to učiniti jednom tjedno te sve nepravilnosti prijaviti nadležnom sudu i državnom odvjetniku. Ako postoje dva navedena slučaja iz zakona, o potrebi liječenja ili o predstojećoj opasnosti za život, zdravlje i imovinu policijski je službenik dužan odmah obavijestiti sud i postupiti sukladno njegovoj odluci.¹⁵¹ Nadležna policijska uprava će se skrbiti i o dovođenju osobe na sve radnje vezane uz kazneni postupak i preko nje će se vršiti dostava svih pismena i sudskih poziva za okrivljenika. Državni odvjetnik ili sud mogu u bilo koje vrijeme zatražiti od policije provjeru okrivljenika, o kojoj se sastavlja izvještaj.¹⁵² Propisane odredbe su u skladu s Preporukom, no i dalje se više tiču samih formalnosti provedbe, dok se nigdje izričito ne spominju mogućnosti i prednosti koje bi iz njih izlazile za okrivljenika.

Ako okrivljenik krši obveze suda, udaljava se iz doma bez odobrenja suda, ako je onemogućio ili znatno otežao nadzor nad izvršavanjem istražnog zatvora u domu, odnosno ako se utvrde druge okolnosti koje ugrožavaju svrhu mjere, policijski službenik će odmah obavijestiti nadležni sud i državnog odvjetnika i o tome sastaviti zapisnik.¹⁵³ Policija vodi Evidenciju o izvršavanju istražnog zatvora u domu i u tu svrhu prikuplja, obrađuje i pohranjuje podatke o okrivljenicima. Ta evidencija sadrži: osobne podatke i fotografiju okrivljenika, podatke o trajanju, produljenju i ukinuću istražnog zatvora u domu, podatke o naloženim mjerama opreza i ponašanju okrivljenika te druge važne podatke, koji se čuvaju u skladu sa Zakonom o zaštiti osobnih podataka¹⁵⁴, a mogu se voditi i u elektroničkom obliku. U odnosu na Pravilnik o evidenciji i izvršavanju istražnog zatvora u domu donesenog 2010.¹⁵⁵

¹⁴⁸ Pravilnik, čl. 3.

¹⁴⁹ *Ibid.*, čl. 4.

¹⁵⁰ *Ibid.*, čl. 4.

¹⁵¹ *Ibid.*, čl. 5.

¹⁵² *Ibid.*, čl. 6.

¹⁵³ *Ibid.*, čl. 9.

¹⁵⁴ Narodne Novine (103/03, 118/06, 41/08, 130/11, 106/12).

¹⁵⁵ Već spomenuti, koji je izvan snage, Narodne Novine (65/10).

promjene se sastoje u tome što se u Pravilniku iz 2014. spominje i mogućnost nadzora putem tehničkih sredstava, obavezna kontrola je pomaknuta s 72h na jednom tjedno te je policija preuzela sve ovlasti i dužnosti u provođenju mjere od probacijskih ureda. Kako je već spomenuto u radu, važeće zakonsko rješenje nije usklađeno s temeljnom svrhom instituta, a to je da se istražni zatvor u domu provodi uz pomoć tehnologije, a ne u iznimnim situacijama kada istražni zatvor nije moguć. Isto tako, vidljivo je da Pravilnikom nije bila ni predviđena primjena tehničkih sredstava do 2014. godine, odnosno preko 5 godina od unošenja postojeće odredbe u ZKP, a niti je sada ona usklađena sa svrhom instituta. Naime, kako se pokazalo u prijašnjem tijeku rada, a i kako će se vidjeti u provedbi pilot projekta od strane Ministarstva, istražni zatvor u domu bi se trebao koristiti za kaznena djela zapriječena kaznom zatvora do 5 godina, odnosno imovinska kaznena djela, a postojeće zakonsko uređenje se bazira na iznimkama i ne govori ništa o kaznenom djelu i okolnostima, nego isključivo o okrivljeniku.

3.2. Stanje istražnog zatvora u domu u RH

Kao što je već rečeno prvo spominjanje istražnog zatvora u domu u okviru zakonodavstva dogodilo se 2009. godine. Glavni razlog zašto se to dogodilo je što je godinu prije dosegnut vrhunac prenatrpanosti zatvora. Dok je npr. 2001. godine situacija u zatvorima bila takva da je na 2679 zatvorenika postojalo 3159 smještajnih kapaciteta, situacija je već 2005 godine izgledala puno lošije- s 3485 zatvorenika na 3159 smještaja dok je 2008. godine dosegla vrhunac s 4631 zatvorenikom na 3477 smještaja.¹⁵⁶ Stanje je bilo alarmantno te su poduzete razne mjere kako bi se i smanjio broj zatvorenika i povećao kapacitet zatvorskog smještaja. Tako je 2009. godine uz već spomenuto dodavanje istražnog zatvora u domu u ZKP, donesen i Zakon o probaciji¹⁵⁷ koji je, a to će se pokazati, imao veliki utjecaj na smanjenje broja osoba koje izvršavaju kaznu u zatvorskom sustavu. Također, počela je šira primjena uvjetnog otpusta, uz gradnju dodatne infrastrukture i pokušaj uvođenja alternativnih sankcija.¹⁵⁸ Ustavni Sud RH je 2009. godine reagirao i dao Vladi RH dao rok od 5 godina da popravi stanje zatvorskog sustava i osigura učinkovitu zaštitu ljudskih prava svih zatvorenika. Kao što je već rečeno, jedna od tih mjera je bila i istražni zatvor u domu, koja je trebala

¹⁵⁶ Josipović, I., Istražni zatvor vs. pritvor: reforma ili restauracija, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* Zagreb, vol.15, br. 2, 2008., str. 917.

¹⁵⁷ Zakon o probaciji, (Narodne novine 153/09, novi 143/12).

¹⁵⁸ Novi objekt u kaznionici u Glini za 420 zatvorenika, dogovorena dogradnja zatvora u Zagrebu, adaptirana je kaznionica u Požegi i Odgojni zavod u Požegi, Rekonstruiran zavod u Bjelovaru, napravljene Prilagodbe za invalide u nekim zatvorima, reorganizacija prostora u zatvorima - <http://www.vecernji.hr/hrvatska/celija-sve-vise-a-broj-osoba-iza-brave-u-tri-godine-pao-za-800-952479> (26.4.2018.)

rasteretiti sustav istražnog zatvora u Hrvatskoj. No tek je skoro 5 godina nakon, točnije 27. prosinca 2014. godine stupio na snagu Pravilnik, kao provedbeni akt, koji je omogućio primjenu istražnog zatvora u domu. Jedan od razloga tako dugog čekanja je bila dilema hoće li civilna ili pravosudna policija preuzeti brigu o izvršavanju nadzora nad istražnim zatvorom u domu. Dogovorom da će to biti civilna policija i donošenjem Pravilnika mogla je početi primjena, no i dalje nije postojala tehnologija za nadzor nego se istražni zatvor mogao dosuditi samo u iznimnim slučajevima kod posebnih kategorija osoba navedenih ranije.¹⁵⁹

3.2.1. Pilot projekt Ministarstva

Iako je Hrvatska u tom razdoblju bila jedna od zemalja s najvećim padom broja zatvorenika u Europi,¹⁶⁰ zahvaljujući ranije navedenim mjerama ipak je ostala ideja i o uvođenju elektroničkog nadzora, kako bi mogla početi i efektivna primjena Pravilnika prema široj populaciji. Početkom 2017. godine je konačno, 7 godina nakon donošenja zakona odnosno 2 godine nakon donošenja Pravilnika pokrenut prvi pilot projekt koji koristi ranije u radu opisanu tehnologiju frekvencije radio valova.¹⁶¹ Ministarstvo je nabavilo 20 uređaja i pripadajućih narukvica koji će napokon omogućiti sucima da odrede istražni zatvor u domu uz pomoć monitoring tehnologije. Ministarstvo je procijenilo da jedan dan u zatvoru košta državu oko 400 kn, dok bi istražni zatvor u domu trebao koštati oko 100 kn na dan.¹⁶² Za početak se ovaj projekt provodi samo na Županijskom sudu u Zagrebu i Velikoj Gorici, no postoji tendencija da se njegova primjena standardizira.¹⁶³ Hrvatska se odlučila za tehnologiju s radijskom frekvencijom, a ne GPS tehnologiju, no i te narukvice su moderne, teže svega nekoliko grama i mjere pokret temperaturu i pokušaj skidanja¹⁶⁴. Projekt je isprva krenuo samo za imovinske delikte, koji su među najzastupljenijima u Republici Hrvatskoj, ali je kasnije proširen i na kaznena djela s kaznom zatvora do 5 godina iz nadležnosti spomenutih

¹⁵⁹ Miroslav Rožac – glasnogovornik Županijskog suda u Osijeku <http://www.glas-slavonije.hr/256755/1/Umjesto-u-istraznom-zatvoru-okrivljenici-ce-biti-u-kucnom-pritvoru> (26.4.2018.)

¹⁶⁰ U 2015. Je u Hrvatskoj zatvorsku kaznu služila 3341 osoba, što je 79,9 zatvorenika na 100.000 stanovnika, dok je broj zatvorenika na 100 raspoloživih mjesta u zatvorima iznosio 83,1, to je bio pad od više od 10% ,te je slijedila europski trend – izvješće SPACE-a i Vijeća Europe – dostupno na: http://wp.unil.ch/space/files/2017/04/SPACE_I_2015_FinalReport_161215_REV170418.pdf str. 35.

¹⁶¹ <https://pravosudje.gov.hr/vijesti/sluzbeno-zapoceo-pilot-projekt-elektronicnog-nadzora-u-republici-hrvatskoj/14446> (26.04.2018.)

¹⁶² *Ibid.*

¹⁶³ Špero, J., Rosandić, P., Elektronički nadzor pilot-projekt u Republici Hrvatskoj, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 24, br. 2, 2017., Zagreb str. 679.

¹⁶⁴ *Ibid.*, str. 679.

sudova.¹⁶⁵ Na temelju Protokola koji je izrađen u skladu sa spomenutom Preporukom predviđeno je da državni odvjetnik može podnijeti prijedlog za određivanje istražnog zatvora u domu s pomoću tehnologije elektroničkog nadzora, no mora prvo informirati osumnjičenika, koji mora dati pisani pristanak.¹⁶⁶ Zatim policija uzima pisane suglasnosti drugih članova kućanstva u skladu s čl. 119. st. 2. ZKP-a, a probacijski uredi, koji su i bili nositelji ovog pilot projekta, provode procjenu izvedivosti nadzora, o čemu u roku 2 sata obavještavaju državnog odvjetnika.¹⁶⁷ U pilot projektu predviđena je mogućnost i da sam sudac istrage, bez zahtjeva državnog odvjetnika odredi istražni zatvor u domu, nakon što dobije pristanak osumnjičenika i drugih članova kućanstva te ako probacijska služba odobri da se tehnički nadzor može provesti.¹⁶⁸ Sudac istrage po potrebi može odrediti i dopunske mjere kao npr.: da okrivljenik bude dostupan na mobitel u bilo koje doba, da mora obavijestiti suca istrage i policiju o promjeni boravišta i prebivališta, dopustiti posjet službenika u dom.¹⁶⁹

U fazi aktivacije kod istražnog zatvora u domu protokolom je predviđeno da policijski službenik identificira osumnjičenika, dok probacijski službenik montira nanožicu na gležanj osumnjičenika, aktivira sustav i objasni opća pravila elektroničkog nadzora.¹⁷⁰ Probacijski ured radi tjedne izvještaje za nadzor, a osumnjičenik za sve redovne i izvanredne izlaske mora tražiti odobrenje suca istrage.¹⁷¹ Samo jedna osoba sudjelovala je u ovom projektu u sklopu istražnog zatvora u domu, a ne uvjetnog otpusta.¹⁷² Osobu su teretili za kazneno djelo iz čl. 234. st. 2. Kaznenog zakona¹⁷³ nedozvoljene uporabe tuđe pokretne stvari te zbog počinjenja kaznenog djela krađe iz čl. 228. st. 1. KZ-a.¹⁷⁴ Nadzor je prošao dobro, uz nekoliko izvanrednih situacija koje su riješene u skladu sa ZKP-om i Pravilnikom. Ovim projektom tek je dotaknuta mogućnost primjene elektroničkog nadzora u istražnom zatvoru u domu te je tek nakon 8 godina od uvođenja norme u ZKP omogućena puna primjena instituta, barem i u eksperimentalnom projektu.

Hrvatska je ostvarila primarni cilj smanjenja broja zatvorenika, no važno je da nastavi kretanje u smjeru ne samo daljnjih ušteta, nego i tendencije veće zaštite prava okrivljenika, a

¹⁶⁵ Špero, J., Rosandić, P., *op. cit.* u bilj. 170., str. 681.

¹⁶⁶ *Ibid.*, str. 681.

¹⁶⁷ *Ibid.*, str. 681.

¹⁶⁸ *Ibid.*, str. 681.

¹⁶⁹ *Ibid.*, str. 682.

¹⁷⁰ *Ibid.*, str. 682.

¹⁷¹ *Ibid.*, str. 683.

¹⁷² *Ibid.*, str. 689.

¹⁷³ Kazneni zakon, *Narodne Novine* (125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17; u daljnjem tekstu: KZ).

¹⁷⁴ Špero, J., Rosandić, P., *op.cit.*, bilj. 170., str. 689.

i osoba koje izvršavaju kaznu, kako i navode iz ministarstva.¹⁷⁵ U Ministarstvu su izjavili da će eksperimentirati i s novijim tehnologijama poput GPS-a i uređajima za prepoznavanje glasa.¹⁷⁶ Nesporno je uopće da će ovaj pilot projekt imati veliku ulogu u daljnjem širenju alternativnih mjera osiguranja prisutnosti osoba u kaznenom postupku u Republici Hrvatskoj. Ti se sustavi koriste u Europi već desetljećima, a izvan nje i duže te empirijska istraživanja, koja su prikazana i u ovom radu, jasno govore o prednostima koje bi država mogla imati implementiranjem ovakvog programa. Smanjenje broja istražnih zatvorenika ne znači automatski i njihova jača prava i bolji sustav, no to je jedan neophodni korak kako bi se ostvario što humaniji i pristupačniji princip postupanja s okrivljenicima, uz što je moguće veću zaštitu njihovih prava, jer treba uzeti u obzir da su to osobe koje nisu osuđene, stoga po pretpostavku nedužnosti i prava na slobodu koji su i Ustavne kategorije, jasno proizlazi da se s takvim osobama mora što kvalitetnije i pažljivije postupati. Ovom mjerom okrivljenik bi izbjegao istražni zatvor, ostao u krugu obitelji te imao puno bolje šanse pripreme obrane te ne bi imao doticaja sa zatvorskim sustavom do osude, a možda ni tada jer se ova tehnologija može primjenjivati, a i primjenjuje se i kao kaznena sankcija. Naravno, ovaj institut je u Republici Hrvatskoj još u povojima i sigurno će biti potrebno stvaranje prakse kako bi se ustalio, a zatim i proširio kao nova mjera osiguranja prisutnosti kaznenog postupka, no nesumnjivo je da taj trend već duže vremena traje u Europi i bilo je i vrijeme da se i Hrvatska priključi korisnicima ove tehnologije.

3.2.2. Sudska praksa

Što se tiče sudske prakse hrvatski sudovi nisu do sada bili skloni određivanju mjere istražnog zatvora u domu. U analizi 53 presude Vrhovnog suda koje se tiču istražnog zatvora u domu, od njegova uvođenja, odnosno kada je odlučivao da bi se moglo i blažim mjerama od istražnog zatvora postići svrha osiguranja prisutnosti okrivljenika, u svega 5 uopće i utvrdio mogućnost da bi se mogla odrediti blaža mjera, odnosno istražni zatvor u domu. Vrhovni sud i kada ocjenjuje da je istražni zatvor ekscesivan i da se isto može postići blažim mjerama, samo

¹⁷⁵ "Kriterij je ekonomičnost, ali na ovaj način pomažemo i resocijalizaciju okrivljenika, njihovo lakše uključivanje u život, ali vjerojatno i manjoj traumi svih sudionika u kaznenom postupku!" – Sanja Mišević, državna tajnica u ministarstvu pravosuđa, <http://www.vijesti.rtl.hr/novosti/hrvatska/2633469/narukvice-za-elektronicki-nadzor-sada-i-kod-nas-jos-se-ceka-prvi-dobrovoljac/> (26.4.2018.) Također i "Ja mislim da će svaki okrivljenik umjesto istražnog zatvora, ako mu se odredi istražni zatvor u domu ili mjera opreza uz posebne uvjete, a to je kontrola putem narukvice, da će sasvim sigurno pristat na to i pridržavat se toga. To pridonosi jednoj objektivizaciji tretmana okrivljenika tijekom postupka, a i kasnije", kazao je Veljko Miljević, odvjetnik.

¹⁷⁶ *Ibid.*

utvrđuje da se moraju ponovno ocijeniti okolnosti, neovisno o tome što su se neki žalitelji izričito pozivali na istražni zatvor u domu.¹⁷⁷ Razlozi za istražni zatvor, a ne istražni zatvor u domu su bili primjerice iteracijska opasnost za osumnjičenika¹⁷⁸, dosadašnja osuđivanost i struktura ličnosti¹⁷⁹ ili nezaposlenost i snažna kriminalna volja osumnjičenika.¹⁸⁰ Vrhovni sud često ne ide u detalje obrazlaganja zašto odbija zahtjev, nego samo kaže da nisu ispunjeni uvjeti iz čl. 119. ZKP-a.¹⁸¹ Takvoj praksi zasigurno nije pridonijela i praktična nemogućnost provedbe istražnog zatvora u domu jer je Pravilnik donesen tek 2014. godine, stoga se ta mjera mogla primijeniti jedino na taksativno nabrojene slučajeve u zakonu, a ne kao mjera ravnopravna ostalima. Ustavni sud također odlučuje u ovim predmetima na temelju ustavne tužbe, jer su moguće povrede čl. 22. i 29. Ustava Republike Hrvatske.¹⁸² Ustavni sud u pravilu potvrđuje stajališta Vrhovnog suda¹⁸³, dok je u jednoj presudi koja se ticala istražnog zatvora u domu naveo sljedeće:

*Činjenica što se ministar pravosuđa RH neodređeno očitovao na pitanje Ustavnog suda o praktičnoj mogućnosti primjene mjere istražnog zatvora u domu – uz naznaku da je, više godina nakon njezina unošenja u normativni poredak hrvatskog kaznenog postupka, ona još uvijek neoperativna zato što je njezina ugradnja u hrvatski pravni sustav operativno prepuštena jednom međunarodno financiranom projektu – ne smije sprječavati sud da od nadležnog ministarstva zatraži njegovu promptnu primjenu u svakom slučaju u kojem bi ona mogla biti primijenjena.*¹⁸⁴

Takvo mišljenje je već nekoliko puta istaknuto i u prethodnom tijeku rada i pokazuje nelogičnu situaciju donošenja zakonske norme koja je praktički neprovediva bez donošenja pravilnika. Po mišljenju Ustavnog suda, a tako i autora ovog rada ta činjenica ne bi smjela ometati sudove u određivanju mjere istražnog zatvora u domu kad god je to moguće, jer iako nije postojao pravilnik, zbog već spomenute odredbe da se u iznimnim situacijama može odrediti istražni zatvor u domu. Naravno, mjeru istražnog zatvora u domu je neusporedivo teže provesti bez nadzora, ali sudovi su trebali barem ući u meritum stvari i procijeniti postoji li mogućnost provedbe te mjere, a ne ju *a limine* odbaciti jer ne postoje taksativno određeni

¹⁷⁷ Tako VSRH u presudama: II Kž 506/2012-4 od 22.10.2012. i II Kž 225/2012-4 od 30.4.2012.

¹⁷⁸ Tako VSRH u presudama: II Kž 528/2012-4 od 9.11.2012. i II Kž 161/2015-4 od 24.4.2015.

¹⁷⁹ Tako VSRH u presudi: II Kž 494-2012-4 od 15.10.2012.

¹⁸⁰ Tako VSRH u presudi: II Kž 27/2015-4 od 23.1.2015.

¹⁸¹ Tako VSRH u presudama: II Kž 224/2012-4 od 30.4.2012. i II Kž 42/2015-4 od 4.2.2015.

¹⁸² Ustav Republike Hrvatske, Narodne Novine 56/90, 135/97, 898/113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 79/10, 85/10, 05/14, čl.22: Čovjekova je sloboda i osobnost nepovrediva..., čl. 29: Svatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama, ili o sumnji i optužbi zbog kaznenog djela .

¹⁸³ Tako npr. u presudama: U-III/4557/2011 od 13.10.2011. i U-III/312/2018 od 1.2.2018.

¹⁸⁴ Tako Ustavni Sud u presudi: U/III/5141/2011, od 6.12.2011., točka. 26.

slučajevi iz zakona. Također, u tom je predmetu Ustavni sud usvojio ustavnu tužbu i zatražio ponovno provođenje postupka. Osim te odluke, u drugih 15 analiziranih odluka Ustavni sud je odbijao ustavnu tužbu, kada su se podnositelji pozivali na to da se mogla odrediti blaža mjera, odnosno istražni zatvoru domu, a ne istražni zatvor.

3.3. Budućnost elektroničkog nadzora u Hrvatskoj i potencijalna rješenja

U prethodnom poglavlju bilo je riječi o konačnom implementiranju elektroničkog nadzora u Hrvatskoj, no jasno je da je to tek početni oblik i da ima mjesta za poboljšanje. Prije svega se to odnosi na daljnje usklađivanje s Preporukom Vijeća Europe, koja je također izložena u ovom radu. Naime, uz sve nedvojbene prednosti ostanka u domu naspram istražnog zatvora, jedne od glavnih svrha istražnog zatvora u domu su da okrivljenik ima mogućnost zadržati posao, ostati funkcionalan član društva i minimizirati efekte nadzora, kako bi vođenje kaznenog postupka na njega što manje utjecalo. Za takvu vrstu nadzora bila bi potrebna i naprednija tehnologija, u obliku *GPS*-a, kako bi se okrivljenika moglo nadzirati i izvan doma dok bi bio na poslu, a isto tako vidjelo bi se da li okrivljenik poštuje mjere zabrane približavanja osobi ili nekom mjestu koje bi onda mogle biti izrečene uz istražni zatvor u domu. S druge strane bolje je da se eksperimentira s manje invazivnom tehnologijom prvo te da se postupno gradi i nadograđuje sustav elektroničkog nadzora. Vrlo lako može doći do efekta širenja mreže, ali i do narušavanja privatnosti okrivljenika. Sigurno je da će s prolaskom vremena *GPS* tehnologija postati više manje neizbježna, no s njom treba postupati izrazito oprezno jer daje još veću moć državi u potencijalnom nadzoru svojih državljana.

Uz to, Preporuka navodi i postojanje posebne vrste službenika koji će se baviti ovom vrstom posla, uz obvezno dodatno osiguranje. Trenutno kod nas to provodi policija uz pomoć probacijske službe kojoj će sigurno trebati vremena da se upoznaju sa sustavom i da ljudi steknu potrebnu praksu u ovom sistemu. Elektronički nadzor bi naravno mogao imati i veliku ulogu u samom izvršavanju kazne, naime u Hrvatskoj je od 1999. do 2008. daleko najviše izricana kazna ona do 6 mj. zatvora¹⁸⁵ te bi se upravo za takvu skupinu primjena nadzora u svrhu kažnjavanja mogla pokazati ključnom, jer bi bili kažnjeni, a opet bi izbjegli sve negativne strane zatvora i zadržali bi svoje funkcije u društvu.

¹⁸⁵ Turković, K., Okviri reforme sustava kaznenopravnih sankcija u Republici Hrvatskoj. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 16, br. 2, 2009., str. 809-841.

Također, za sada je upotreba nadzora jako ograničena, dok se u stranoj praksi ta mjera puno koristi i za osobe koje su počinile neka prometna kaznena djela ili kaznena djela povezana s nekom vrstom ovisnosti te su i sami programi odvikavanja uspješnije provedeni izvan zatvora.¹⁸⁶ Sustav nadzora bi pomogao i onim zatvorenicima koji služe kaznu zatvora, ali bi mogli biti ranije pušteni uz sustav nadzora, ako bi to bilo u skladu s kriminogenim potrebama i procjenom stupnja rizika za pojedinog zatvorenika¹⁸⁷. Za osobe koje izvršavaju kaznu, odnosno ako koriste sustav elektroničkog nadzora u domu u sklopu uvjetnog otpusta važno je da postoji rehabilitacijski plan, jer su istraživanja pokazala da se ciljanim programima i rehabilitacijom može uvelike smanjiti recidivizam i da elektronički nadzor u kombinaciji s nekim programima pomoći i rada s osuđenima može postići jako dobre rezultate u redukciji recidivizma.¹⁸⁸ Što se tiče istražnog zatvora u domu prvi korak bi trebao biti šira primjena za kaznena djela za koja se elektronički nadzor koristio i u sklopu pilot projekta. Kako su u Hrvatskoj najraširenija imovinska kaznena djela, za njih, ali i općenito za druga kaznena djela zapriječena kaznom zatvora do maksimalno 5 godina, ova mjera bila bi idealna iz svih već navedenih razloga. U pilot projektu se nije koristio *GPS* koji je efikasniji, ali i više invazivan, što nužno nije ni loše dok se ne stvori uhodani sustav.

U radu je već spomenuto da bi trebalo promijeniti i zakonske odredbe povezane s istražnim zatvorom u domu. Promjenom ranije opisanog čl. 119. ZKP-a trebalo bi omogućiti primjenu mjere istražnog zatvora u domu kao izjednačenu s drugima, a ne za samo taksativno određeno slučajeve, odnosno iznimno. Ta mjera bi trebala biti ravnopravna sa svojim alternativama i štoviše, uz implementaciju elektroničkog nadzora, mogla bi postati raširena u svojoj primjeni. Postojeća formulacija iz ZKP-a je i omogućavala sucima da samo odbijaju zahtjev za istražnim zatvorom u domu, jer ne postoje uvjeti iz članka 119., dok bi suci trebali vagati na temelju činjenica i okolnosti slučaja gdje bi uvijek sukladno načelu razmjernosti trebali primijeniti najblažu moguću mjeru za okrivljenika, a da se pritom ne ugrozi javni interes. Pravilnicima je dobro razrađen postupak primjene te mjere, ali zbog nedostatka prakse, a posebno prakse s elektroničkim nadzorom tek treba vidjeti hoće li biti poteškoća u njihovoj primjeni.

¹⁸⁶ Nišević, Jandrić, A., et al., *op.cit.* u bilj. 64., str. 45.

¹⁸⁷ *Ibid.*, str. 46.

¹⁸⁸ Martinovic, M., The Punitiveness of electronically monitored community based programs (Paper presented at the Probation and Community Corrections: Making the Community Safer Conference, Perth, Australia), 2002., http://www.aic.gov.au/media_library/conferences/probation/martinovic.pdf (26.4.2018.) i Šimpraga, D., Vukota, Lj., Probni projekt Uvjetni otpust osuđenika. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*. vol. 17, br. 2, 2010., str. 813-817.

Još jednom treba naglasiti važnost osoba koje će provoditi nadzor, da se pridržavaju svih pravila i da prema osobama pod nadzorom postupaju s dužnom pažnjom i poštovanjem. Istražni zatvor u domu ima veliki potencijal i trebao bi omogućiti poboljšanja u ključnim fazama kaznenog postupka, kako bi se stvarno tek nakon izricanja kazne kažnjavalo pojedinca, a ne već u samom postupku. Istražni zatvor kao najinvazivnija mjera trebao bi se koristiti samo u onim slučajevima kada je to stvarno potrebno.¹⁸⁹ Preporuka također navodi i potrebu informiranja javnosti i što veće transparentnosti, kako u postupanju tako i u informiranju javnosti oko mjera i stanja tehnologije. Bit će posebno važno da se i sudska praksa ustali po ovom pitanju kako bi se pronašli kriteriji koji će pomoći sucima da što efikasnije i u svim slučajevima kada to okolnosti dopuštaju dosuđuju istražni zatvor u domu, a ne istražni zatvor, zbog nedvojbenih prednosti za okrivljenika.

IV. Zaključak

U radu je prikazan pregled istražnog zatvora u domu i s njim povezane tehnologije elektroničkog nadzora, kako općenito, tako i u Hrvatskoj s ciljem primjene tih znanja na situaciju u Republici Hrvatskoj. Isto tako, istražena je praksa sudova i dani su konkretni prijedlozi za poboljšanje ove mjere. Nesumnjivo se može reći da elektronički nadzor napreduje i da se sve više nameće kao rješenje kako za istražni zatvor, tako i za probaciju i za samo izvršavanje kazne te da se na temelju ovog rada istražni zatvor u domu uz elektronički nadzor zaista nameće kao najbolja mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika u kaznenom postupku.

U zadnjih par desetljeća primjene mogućnost alternativnih mjera osiguranja okrivljenika u postupku su znatno rasle i gotovo je sigurno da će se takav trend nastaviti i u budućnosti. Prednosti takvih mjera, a pogotovo istražnog zatvora u domu su goleme, od uštede, puno bolje zaštite prava okrivljenika, mogućnosti okrivljenika da zadrži posao, kontakt s obitelji, i mogućnost izbjegavanja negativnih posljedica zatvora. Jedno od najtežih pitanja kaznenog postupka je kako postići balans između društvene sigurnosti protiv okrivljenika za kazneno djelo, odnosno efikasnosti samog kaznenog postupka i istovremeno omogućiti okrivljeniku sva prava i što bolji položaj, poštujući univerzalna načela pretpostavke

¹⁸⁹ Kos, D., Istražni zatvor kao krajnja mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika, a ne kazna, dostupno na: http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/DKos_24Istrazni-zatvor-KRAJNJA-MJERA-OSIGURANJA.pdf (26.4.2018.)

nedužnosti i prava na slobodu. Istražni zatvor u domu tu nudi jedno od boljih rješenja, gdje se uz nadzor okrivljenika osigurava njegova prisutnost na sudu i postižu neki efekti istražnog zatvora, dok je istovremeno puno manje invazivan i puno manje šteti pojedincu od istražnog zatvora. Za neke kategorije počinitelja istražni zatvor u domu i nije namijenjen, posebno se to odnosi na počinitelje najtežih kaznenih djela, no njegova je vrijednost u mogućnosti široke primjene za veliki broj počinitelja lakših kaznenih djela i sprječavanja doticaja tih osoba sa zatvorskim sustavom. U radu su prikazane neke neupitne prednosti istražnog zatvora u domu zbog kojeg se taj institut toliko i razvijao u zadnjih par desetljeća i zbog kojih ima i mogućnost daljnjeg razvoja. Današnje društvo je sve više povezano s tehnologijom i taj će se trend vrlo vjerojatno i nastaviti te iako postoje neupitne opasnosti za povredu privatnosti pojedinca korištenjem nadzorne tehnologije, neupitno je da takva invazija privatnosti dolazi do izražaja i u zatvorskom sustavu. Glavna svrha istražnog zatvora je osigurati prisutnost okrivljenika za suđenje i do prije 20, 30 godina suci su zapravo morali odlučivati između jamstva i istražnog zatvora koji su kao instituti dosta različiti i ta je odluka mogla imati goleme posljedice za okrivljenika. Danas se sve jačim isticanjem alternativnih mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika nudi veća mogućnost u odlučivanju suda, što je ključno, jer posljedice za okrivljenika, kao što je navedeno mogu biti goleme.

Pomalo kasno i Republika Hrvatska implementirala je različite alternativne mjere i sankcije u svoje zakonodavstvo. Primarni razlog je bio smanjenje broja zatvorenika i mogućnosti ušteda, koje i jesu jedne od najvećih prednosti istražnog zatvora u domu pomoću tehnologije elektroničkog nadzora. Međutim, postoje i drugi razlozi uvođenja, što se najbolje vidi da se unatoč smanjenju broja zatvorenika, i to osjetljivom i dalje ustrajalo na uvođenju mjere istražnog zatvora u domu u Republici Hrvatskoj. Iako neka pitanja još ostaju otvorena jer *de facto* nema relevantne prakse sudova za provođenje mjere uz elektronički nadzor i ne zna se kako će točno ta mjera zaživjeti, istražni zatvor u domu ima velike predispozicije za uštedu, humanizaciju istražnog zatvora, veću zaštitu ljudskih prava i općenito poboljšanje položaja okrivljenika, koji nekad može puno toga izgubiti i ako ne bude osuđen za neko kazneno djelo. Istražni zatvor u domu je kao institut u Hrvatskoj u samim začecima te će sigurno biti potrebno neko vrijeme, kao što je navedeno, da se stvori sudska praksa i da se cijeli sustav uhoda. Potrebne su i opisane zakonske, pa i podzakonske promjene te isto tako institucionalne i organizacijske promjene kako bi provedba ove mjere bila u skladu s Ustavom i Konvencijom, ali i općom svrhom da bude korisna, kako za okrivljenika, tako i za državu. Kao što smo vidjeli na temelju mnogih istraživanja taj institut ima potencijal i vrijednost za

široku primjenu i mogao bi riješiti puno problema koje sa sobom povlače jamstvo i istražni zatvor. Zakonodavni okvir bi mogao biti i bolji, kao što je prikazano, no puno je važnije da se krenulo s implementacijom i da sustav zaživi, što bi i trebao biti slučaj na temelju iskustva brojnih europskih i svjetskih zemalja. Iako je u analizi sudske prakse i općenito stanja u Republici Hrvatskoj prikazano stanje nezadovoljavajuće, predloženim i drugim promjenama mogao bi se taj institut dovesti do relevantnosti, na zadovoljstvo svih strana. Istražni zatvor u domu bi mogao, a dijelom već i je, imati veliki utjecaj i na sustav osiguranja, a i na sustav izvršavanja kazne. S daljnjim razvojem tehnologije i naglaskom na zaštitu ljudskih prava, ovaj institut se nudi kao rješenje koje bi već u bližoj budućnosti mogao postati ne samo iznimka osiguranja prisutnosti okrivljenika u Hrvatskoj, nego standard.

V. Zahvale

Autor ovog rada se zahvaljuje:

Tei Žugaj, na unaprijeđenu stilske vrijednosti rada te pomoći u lektoriranju i drugim aspektima rada koji su iznimno pomogli autoru u sastavljanju ovog rada.

Nemjerljiv doprinos ovom radu dao je i mentor doc.dr.sc. Marin Bonačić, koji je u najkraćem roku vraćao ispravljene verzije rada te je svojim savjetima i usmjeravanjem znatno sudjelovao u većoj kvaliteti rada. Također, dao je i veliki doprinos u traženju te razumijevanju literature i pomogao je u kritičkom razmišljanju i osvrtu autora te je neizmjereno pomogao u strukturi, sadržaju i vrijednosti rada.

VI. Popis literature

Akademski radovi i knjige:

1. Altman, R. N., Murray, R. E., Home confinement: A '90s approach to community supervision, *Federal Probation*, vol. 61, br. 1, 1997.;
2. Angel, R. Arthur, Preventive Detention: An Empirical Analysis, Chicago, *American Bar Foundation*, vol. 6, br. 2, 1972., str. 301-396;
3. Aungles, A., Three bedroomed prison in the Asia Pacific region: Home imprisonment and electronic surveillance in Australia, Hawaii and Singapore, *Just policy*, br. 2, 1995., str. 32-37;
4. Baughman Baradaran, S., Cost of pretrial detention, *Boston University law review*, vol. 91, br. 1, 2016., str. 1-30;
5. Beck, J., Klein-Saffran, J., Wooten, H., Home Confinement and the Use of Electronic Monitoring with Federal Parolees, *Federal Probation*, vol. 54, br. 3, 1990., str. 22-31;
6. Bibas, S., Plea Bargaining Outside the Shadow of Trial, *Harvard Law Review*, vol. 117, br. 8, 2004, str. 2463-2547;
7. Burlow, W., Electronic Monitoring of Offenders: An Ethical Review, *Science and engineering ethics*, vol. 20, br. 2, 2013., str. 505-518;
8. Byrne, F., Stowell, J., Impact of the Federal Services Act of 1982. on the Release, Supervision, and Detention of pretrial defendants, *University of Massachusetts*, vol. 71, br. 2, Lowel, 2007., str.31 38;
9. Cadigan, P. T., Electroning Monitoring in Federal Pretrial Release, *Federal Probation*, vol.73, br. 2, 1991., str. 28-29;
10. Choen, H. Thomas, R., A. B., Pretrial Release of Felony Defendants in State Courts, *Buerau*, 2007. – dostupno na: <https://www.bjs.gov/content/pub/pdf/prfdsc.pdf> (26.4.2018.);
11. Courtright, K. E., Berg, B. L., Mutchnick, R. J., Rehabilitation in the New Machine? Exploring Drug and Alcohol Use and Variables Related to Success Among DUI Offenders Under Electronic Monitoring- Some Preliminary Outcome Results.,

- International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, vol. 44, br. 3, 2000., str. 293-311;
12. Crowe, H. A., Sydne, L., Bancroft, P., Lawrence, B., Offender supervision with electronic technology: A User's Guide, *American Probation and Parole Association*, Council of State Governments, Kentucky, 2002., str. 1-141., dostupno na <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/197102.pdf> (26.4.2018.);
13. Diez-Ripolles, J. L., Guerra-Perez, C., Pre-trial detention in Spain, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* vol. 18, br. 4, str. 369-402;
14. Fox (1987), prema Erez, E., Ibarra, P.R., Making your home a shelter – Electronic monitoring and victim re-entry in domestic violence cases, *British Journal of criminology*, vol. 47, br. 1, 2007., str. 100-120;
15. Fried, C. Privacy: A moral analysis., F. D. Schoeman (Ed.), Dimensions of privacy: An anthology, Cambridge, *Cambridge University Press*, 1984., str. 203-222;
16. Gray, A., Preventive detention in New Zealand: A critical comparative analysis, *New Zealand Universities Law Review*, vol. 26, br. 3, 2015., str. 1-268;
17. Hofer, P.J., Meierhofer, B., Home Confinement: An Evolving Sanction in the Federal Criminal Justice System, *Federal Judicial Center*, 1987, str. 1-73., dostupno na: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/Digitization/108466NCJRS.pdf> (26.4.2018.);
18. Hurwitz, N., J., House Arrest: A critical analysis of an intermediate-level penal sanction, dostupno na: https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.hr/&httpsredir=1&article=3954&context=penn_law_review (26.4.2018.);
19. Jandrić Nišević, A., Franić, N., Rajić, Š., Pregled istraživanja učinkovitosti elektroničkog nadzora kao alternativne sankcije, *Kriminalna i socijalna integracija*, vol. 23, br. 1, 2015., str. 32-50;
20. Josipović, I., Istražni zatvor vs. pritvor: reforma ili restauracija, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu Zagreb*, vol. 15, br. 2, 2008., str. 915-938;
21. Klein, J. D., The Pretrial Detention „Crisis“ : The Causes and the Cure, *Journal of urban and contemporary law*, br. 52, 1997., str. 281-306;

22. Kornhauser, R., Laster, K., Punitiveness in Australia: electronic monitoring vs. the prison, 2014., dostupno na: <https://slideheaven.com/punitiveness-in-australia-electronic-monitoring-vs-the-prison.html> (26.4.2018.);
23. Kos, D., Istražni zatvor kao krajnja mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika, a ne kazna, dostupno na: http://www.vsrh.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/DKos_24Istrazni-zatvor-KRAJNJA-MJERA-OSIGURANJA.pdf (26.4.2018.);
24. Lilly, J. R., Ball, R. A., The Pride Inc., program: An evaluation of 5 years of electronic monitoring, *Federal Probation*, vol. 56, br. 4., 1992., str. 1-13;
25. Martin, S. J., Hanharan, K., Bowers jr., H. J., Offenders Perceptions of House arrest and Electronic Monitoring, *Journal of Offender Rehabilitation*, vol. 48, br. 6, 2009., str. 547-570;
26. Martinovic, M., The Punitiveness of electronically monitored community based programs (Paper presented at the Probation and Community Corrections: Making the Community Safer Conference, Perth, Australia), 2002., dostupno na http://www.aic.gov.au/media_library/conferences/probation/martinovic.pdf (26.4.2018.);
27. Miller, M., Guggenheim, M., Pretrial Detention and Punishment, *75 Minnesota Law Review*, vol. 75, br. 2, 1990. str. 424-426;
28. Nellis, M., Surveillance and confinement: Explaining and understanding the experience of electronic monitored curfews. *European Journal of Probation*, vol. 1, br. 1, 2009., str. 41-65;
29. Nellis, M., Electroning monitoring and penal reform: Constructive resistance in the age of „coercive connectedness“, *British Journal of Community Justice*, vol. 14, br. 1, 113-132;
30. Nellis, M., Standards and ethics in electronic monitoring, Handbook for professional responsible for the establishment and use of Electronic Monitoring, *Council of Europe*, 2015., str. 1-68., dostupno na: <https://rm.coe.int/handbook-standards-ethics-in-electronic-monitoring-eng/16806ab9b0> (26.4.2018.);
31. Nellis, M., Understanding the electroning monitoring of offenders in Europe: expansion, regulation and prospects, *Crime Law and Social Change*, vol. 62, br. 4, 2014. str. 489-510.

32. Overview of the Federal Home Confinement Program 1988-1996., Gowen, D., *Federal Probation*, vol. 64, br. 2, 2000. str. 1-19;
33. Paterson, C., The global trade in (techno) corrections, *Centre for Crime and Justice Studies*, vol. 95, br. 1, 2014., str. 21-22., dostupno: na www.crimeandjustice.org.uk. (25.4.2018.);
34. Payne, B. K., & Gainey, R. R. Electronic monitoring: Philosophical, systemic, and political issues. *Journal of Offender Rehabilitation*, vol. 31, br. 3, 2000., str. 93-111;
35. Petersilia, J., Deschenes, E., Perceptions of punishment: Inmates and staff rank the severity of prison versus intermediate sanctions. *The prison Journal*, vol. 74, br. 3, 1994., str. 306-328;
36. Petersilia, J., Deschenes, E., What punishes? Inmates rank the severity of prison versus intermediate sanctions. *Federal Probation*, vol. 58, br. 1, 1994., str. 3-8;
37. Rackmill, S. J., An analysis of home confinement as a sanction, *Federal Probation*, vol. 58, br. 1, 1994., str. 1-15;
38. Spelman, W., The severity of intermediate sanctions. *Journal of Crime and Delinquency*, vol. 32, br. 2, 1995., str. 107-135;
39. Staples, G. W., Decker, K. S., Between the Home and institutional Worlds: Tension and Contradictions in the practice of House Arrest, *Critical Criminology*, vol. 18, br. 1, 2010., str. 1-21;
40. Struve, T. C., The conditions of pretrial detention, *University of Pennsylvania Law Review*, vol. 161, br. 4, 2013., str. 1009-1079;
41. Sudipto, R., Barton, S., Convicted Drunk Drivers in Electronic Monitoring Home Detention and Day reporting Centers: An Exploratory Study, *Federal Probation*, vol. 70, br. 1, 2006., str. 49-55;
42. Šimpraga, D., Vukota, Lj., Probni projekt Uvjetni otpust osuđenika, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 17, br. 2, 2010., str. 813-817;
43. Špero, J., Rosandić, P., Elektronički nadzor pilot-projekt u Republici Hrvatskoj, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 24, br. 2, 2017., Zagreb, str. 671-692;
44. Turković, K., Okviri reforme sustava kaznenopravnih sankcija u Republici Hrvatskoj. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 16, br. 2, 2009., str. 809-841;

45. Vanhaelemeesch, D., Beken Vander, T., *Between convict and ward: the experiences of people living with offenders subject to electronic monitoring*, Springer Science, *Business Media Dordrecht*, 2014., str. 1-19;
46. VanNostrand, M., *Alternatives to pretrial detention: Southern district of Iowa, A case study*, *Federal probation*, vol. 4, broj 73, 2010., str. 1-19;
47. VanNostrand, M., Keebler, G., *Pretrial Risk Assessment in the Federal Court*, 2009., dostupno na - [https://www.pretrial.org/download/risk-assessment/Pretrial%20Risk%20Assessment%20in%20the%20Federal%20Court%20Final%20Report%20\(2009\).pdf](https://www.pretrial.org/download/risk-assessment/Pretrial%20Risk%20Assessment%20in%20the%20Federal%20Court%20Final%20Report%20(2009).pdf) (26.4.2018.);
48. Walmsley, R., *World pre-trial/remand imprisonment list*, *London International Centre for Prison Studies*, 2008., dostupno na: http://www.prisonstudies.org/sites/default/files/resources/downloads/world_pre-trial_imprisonment_list_2nd_edition_1.pdf (26.4.2018.);
49. Wiseman, R. S., *Pretrial Detention and Right to be Monitored*, *The Yale Law Journal*, vol. 123, br. 5, 2014., str. 1344-1404;
50. Wood, P., Grasmick, H., *Toward the development of punishment equivalencies: Male and female inmates rate the severity of alternative sanctions compared to prison*, *Justice Quarterly* vol. 16, br. 1, 1999., str. 19-50;
51. Wood, P., May, D., *Racial differences in perceptions of severity of sanctions: A comparison of prison with alternatives*, *Justice Quarterly*, vol. 20, br. 3, 2003., str. 605-631;
52. Zalpetere, M., *Human Rights Assessment of electronic monitoring as an alternative to pre-trial detention*, str. 1-15. – dostupno na: <https://www.sussex.ac.uk/webteam/gateway/file.php?name=clinic2017-zalpetere-pretrialdetention-final.pdf&site=408> (25.4.2018.).

Pravni Izvori:

1. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950 godine (Narodne novine, Međunarodni ugovor, 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10);
2. Pravilnik o načinu obavljanja probacijskih poslova, Narodne Novine 143/12;
3. Pravilnik o načinu provedbe nadzora izvršavanja istražnog zatvora, Narodne Novine (151/14);
4. Preporuka CM/Rec(2014)4 of the odbora Vijeća ministara državama članicama (26.4.2018.);
5. Preporuka broj R (99) 22 koja se tiče prenapučenosti zatvora i porasta broja zatvorske populacije, Odbor Ministara Vijeća Europe (26.4.2018.);
6. Ustav Republike Hrvatske, Narodne Novine 56/90, 135/97, 898/ 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 79/10, 85/10, 05/14);
7. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (Službeni list SFRJ, br. 7/1971);
8. Zakon o zaštiti osobnih podataka (Narodne Novine br. 103/03, 118/06, 41/08, 130/11, 106/12);
9. Zakon o probaciji, (Narodne novine 153/09, novi 143/12);
10. Zakon o kaznenom postupku (Narodne novine br. 152/08, 76/09, 80/11, 121/11. 91/12, 56/13, 145/13 i 152/14, 70/17);
11. Kazneni zakon, (Narodne Novine br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17; u daljnjem tekstu: KZ).

Sudska praksa:

1. Presuda ESLJP-a: B.B. protiv Francuske, od 17.12.2009., broj zahtjeva 5335/06;
2. Presuda ESLJP-a: Ben Faiza protiv Francuske, od 8.2. 2018., zahtjev broj: 31446/12;
3. Presuda ESLJP-a: Buzadji protiv Republike Moldavije, od 5.6.2016., broj zahtjeva: 23755/06;
4. Preusda ESLJP-a: Creanga protiv Rumunjske od: 23.2.2012., § 92, broj zahtjeva: 29226/03;

5. Presuda ESLJP-a: Engel i drugi protiv Nizozemske, od 8.6.1976, § 58, broj zahtjeva: 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72, 5370/72;
6. Presuda ESLJP-a Gardel protiv Francuske od 17.12.2009., broj zahtjeva 16428/05;
7. Presuda ESLJP-a: Kart protiv Turske, od 3.12.2009., § 68, broj zahtjeva: 8917/05;
8. Presuda ESLJP-a: Khodorkovskiy protiv Rusije, od 28.11.2011., § 136, broj zahtjeva: 5829/04;
9. Presuda ESLJP-a M.B. protiv Francuske, od 17.12.2009., broj zahtjeva 22115/06;
10. Presuda ESLJP-a: Mancini protiv Italije, od 12.12.2001., § 17, broj zahtjeva: 44955/98;
11. Presuda ESLJP-a: Nikolova protiv Bugarske, od 30.12.2004., broj zahtjeva: 40896/98;
12. Presuda ESLJP-a: S. i Marper protiv Ujedinjenog Kraljevstva, od 4.12.2008., §103, broj zahtjeva: 30562/04 i 30566/04;
13. Presuda USRH-a: U-III/312/2018 od 1.2.2018;
14. Presuda USRH-a: U-III/4557/2011 od 13.10.2011;
15. Presuda USRH-a: U/III/5141/2011 od 6.12.2011;
16. Presuda Vijeća za prava čovjeka UN-a: Presuda Human Rights Committee-a: Cagas protiv Filipina, U.N. Doc. CCPR/C/73/788/1997, od 15.10.2001;
17. Presuda VSRH-a: II Kž 27/2015-4 od 23.1.2015;
18. Presuda VSRH-a: II Kž 42/2015-4 od 4.2.2015;
19. Presuda VSRH-a: II Kž 161/2015-4 od 24.4.2015;
20. Presuda VSRH-a: II Kž 224/2012-4 od 30.4.2012;
21. Presuda VSRH-a: II Kž 225/2012-4 od 30.4.2012;
22. Presuda VSRH-a: II Kž 494-2012-4 od 15.10.2012;
23. Presuda VSRH-a: II Kž 506/2012-4 od 22.10.2012;
24. Presuda VSRH-a: II Kž 528/2012-4 od 9.11.2012;

Ostalo:

1. Članak o Bernieu Madoffsu <http://www.businessinsider.com/how-bernie-madoffs-ponzi-scheme-worked-2014-7> (25.4.2018.);
2. Članak o Maoffu, *Maoff Offeder to Wear Ankle Bracler*, Fox News, Dec. 17., 2008., <http://www.foxnews.com/stroy.0.2933.468504.00.html> (25.4.2018.);
3. Članak o podacima za zatvorenike <http://www.vecernji.hr/hrvatska/celija-sve-vise-a-broj-osoba-iza-brave-u-tri-godine-pao-za-800-952479> (25.4.2018.);
4. Članak o Saletan, Wiliam, *Get Out of Jail Unfree*, Slate, http://www.slate.com/articles/health_and_science/human/nature/2011/06/get_out_of_jail_unfree.html (25.4.2018.);
5. Definicija <http://dictionary.cambridge.org/dictionary> (25.4.2018.);
6. Izjava glasnogovrnika Županijskog suda u Osijeku: <http://www.glas-slavonije.hr/256755/1/Umjesto-u-istraznom-zatvoru-okrivljenici-ce-biti-u-kucnom-pritvoru> (25.4.2018.);
7. Izjava Ministarstva o provedbi pilot projekta <https://pravosudje.gov.hr/vijesti/sluzbeno-zapoceo-pilot-projekt-elektronickog-nadzora-u-republici> (25.4.2018.);
8. Izvješće SPACE-a i Vijeća Europe – dostupno na: http://wp.unil.ch/space/files/2017/04/SPACE_I_2015_FinalReport_161215_REV170418.pdf (25.4.2018.);
9. Komentar o probaciji: <https://pravosudje.gov.hr/probacija-6151/6151> (25.4.2018.);
10. Prilog o pilot projektu: <http://www.vijesti.rtl.hr/novosti/hrvatska/2633469/narukvice-za-elektronicki-nadzor-sada-i-kod-nas-jos-se-ceka-prvi-dobrovoljac/> (25.4.2018.).

VII. Sažetak

Dominik Žugaj – Elektronički nadzor i mjera istražnog zatvora u domu – budućnost osiguranja prisutnosti okrivljenika u kaznenom postupku

Elektronički nadzor koristi se i koristit će se za razne svrhe pa tako i u svrhu istražnog zatvora u domu. U radu se analiziraju prednosti, ali i mane elektroničkog nadzora i njegove primjene na institut istražnog zatvora u domu. Prvotno se analizira sama tehnologija elektroničkog nadzora kroz pregled pitanja i problema vezanih uz nju, a zatim se daje analiza istražnog zatvora u domu i utjecaja elektroničkog nadzora na taj institut. Tako se u radu analiziraju pitanja privatnosti, cijene, pravna i druga pitanja koja su od značaja za razumijevanje i upotrebu elektroničkog nadzora. Prikazana su istraživanja, trendovi te rješenja drugih zemalja Europe, SAD-a, Australije i Novog Zelanda. Također, daje se usporedba istražnog zatvora u domu s nekim od drugih mjera osiguranja prisutnosti okrivljenika. Autor se posebno osvrće na stanje istražnog zatvora u domu u Republici Hrvatskoj te kako bi primjena elektroničkog nadzora mogla utjecati na taj institut i na mjere osiguranja prisutnosti okrivljenika općenito. U tu svrhu se istražuje i pilot projekt proveden od Ministarstva pravosuđa te dosadašnja sudska praksa u okviru mjere istražnog zatvora u domu. Naposljetku, daju se prijedlozi i sugestije *de lege ferenda* kako bi se ovaj institut po mišljenju autora mogao što bolje provoditi, posebno u Hrvatskoj.

Ključne riječi: istražni zatvor u domu, elektronički nadzor, mjere osiguranja prisutnosti okrivljenika, kazneni postupak, privatnost

VIII. Summary

Dominik Žugaj – *Electronic monitoring and house arrest – future as a pre-trial detention measure in criminal procedure*

Electronic monitoring is used and will be used for different purposes, among others for house arrest. In the paper pros and cons of electronic monitoring are analyzed, and so is the appliance of electronic monitoring on house arrest. The technology of electronic monitoring is analyzed firstly then the electronic monitoring and the influence on the house arrest is being analyzed. In this paper questions of privacy, cost, legal and other questions are being looked at for the purpose of understanding electronic monitoring and its benefits. Reserches from Europe, USA, Australia, New Zeland are all shown. Furthermore author gives comparison between house arrest and other measures in pre-trial detention. Author specifically referred on state of house arrest in Croatia and how appliance of electronic monitoring could affect pre-trial detention measures and pre-trial detention in general. For that purpose the pilot project from Ministry of Justice is resaerched as well as Croatians court practice in that matter. Ultimately author gives suggestions and propositions de lege ferenda how could house arrest function better, especially in Croatia.

Key Words: Electronic monitoring, house arrest, pre-trial detention, criminal procedure, privacy

